Эхэ hайхан нютагаа эд хамта мандуулаяа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1996 ИЮЛИИН 30
Зунай hүүл хүхэгшэн хонин hарын 15
ВТОРНИК
гарагай 3
№142 (19482)
Газетын сэн хэлсээтэ.

Байгалай үлэнэхи хизаарай Байгаалиин шэлэг-Хурамхаан

АЗА ТАЛААНТАЙ ЯБАГ ЛЭ!

"БУРЯАД ҮНЭН" газетэ мүнөөдэрэйнгөө дугаарые Хурамхаанай аймагта, тэрэнэй ажалшадта зорюулна. Ушарынь юуб гэхэдэ, тус аймагай хүн зон олоороо манай hониндо захил гэн, республикынгаа засагай зургаануудай хүдэлмэритэй, бусадшье нютагуудай үргэн ниитэ ород зоной hуудал байдалтай, ажал хэрэгүүдтэй танилсажа байдаг гээшэ.

Энээнтэй дашарамдуулан, Буряад республикын арадай поэт Николай Гармаевич ГАМДИНОВТА хандажа, нютаг нутыгаа солото үзүүд тухай дурсан хэлэхыень гуйбабди.

- Ганса Хурамхаан гэжэ илангүй, бүхы ойргажан голой суута хүнүүд тухай хэлэбэл, зүб гэжэ hананаб.

Тэдэнэй дунда Социалис Ажалай Геройнуудhаа эхилбэл, таатай ха. Тэдэнэрнай шэн габьяата ажалаараа бүхы үрэн соогоо суурхажа, Алтан Одо энгэртээ дэмы зүүгээгүй бэшэ гү?! Арад зоной байдалые арьбадхаhан, бүхы хүсэ шадалаа арадтаа зорюулhан тэдэнэй алдар соло ямаршье сагта мүхэхэгүй. Нэрэ, обогынь хэдыдэшье үндэтэй байха юм.

Саашань хэлэбэл, Баргажан дайдаhаа, Хурамхаанhаа гараhан эрдэмтэд, докторнууд, кандидадуд олон. Тэдэнэй дунда ахамад, үндэр наhатай профессор, олон залуу үеэнэй багша Жамсаран Сажинович Сажинов болоно.

Манай дайдаhаа гараhан суута дуушад, артистнар, поэдүүд, прозаигууд, генералнуудАнтон Занданов, Даба Цыденов үргэн олоной дунда мэдэжэ болонхой.

Багшанар, врачнууд, инженернүүд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд мүн олон ааб даа.

- Эхэ тоонто нютагтаа үе соогоо хүдэлжэ ябагшад тухай юун гээд хэлэлтэйб?

- Тэдэмшай арадай ажабайдалай үндэhэн hуури болоно. Хүн хэдышье дээдын габсанда гараа hаа, нютаг нутадаа үхэр малаа үсхэжэ, талха тарьяагаа ургуулжа, гал гуламтаяа тахижа hууhан хүнүүдээ сэгнэн ябахал.

Энэ арадайнгаа амиды мэндэ сагта тэндэhээ тодоржо гараhан суута хүбүүд, басагадынь мүн лэ аза талаантай ябаг лэ!

- Хэды тиигэбэшье hаа, суута хүнүүдэй дундаhаа онсолон тооломоор зон бии юм ааб даа?

- Баргажан дайдаhаа гараhан үнэхөороо суута хүнүүд гэхэдэ, Андрей Шибшеев, Сахар Хамнаев, Цыден Соодоев, Элбэг-Доржо Ринчино, Гуржаб Очиров, Бадма Балдаков, Гомбо Цыденжапов гээд нэрлэхэ байнаб.

Дурдагдаhан энэ солотойшуулай тоодо оробогүйбди гэжэ голхорогшод байхагүй бээ гэжэ найданаб.

Саашадаа манай дайдаhаа суута солото хүнүүд урган гарахал байха гээд hанагдана.

- Хүндэтэ Николай Гармаевич, манай хөөрэлдөөндэ хабаадалсажа, табигдаhан асуудалнуудтамнай харюусаhандатнай баяр баясхалан хүргөөд, ажалдатнай амжалта хүсэнэбди.

- hайн даа.

Геннадий БАДМАЕВ
хөөрэлдөө хэбэ.

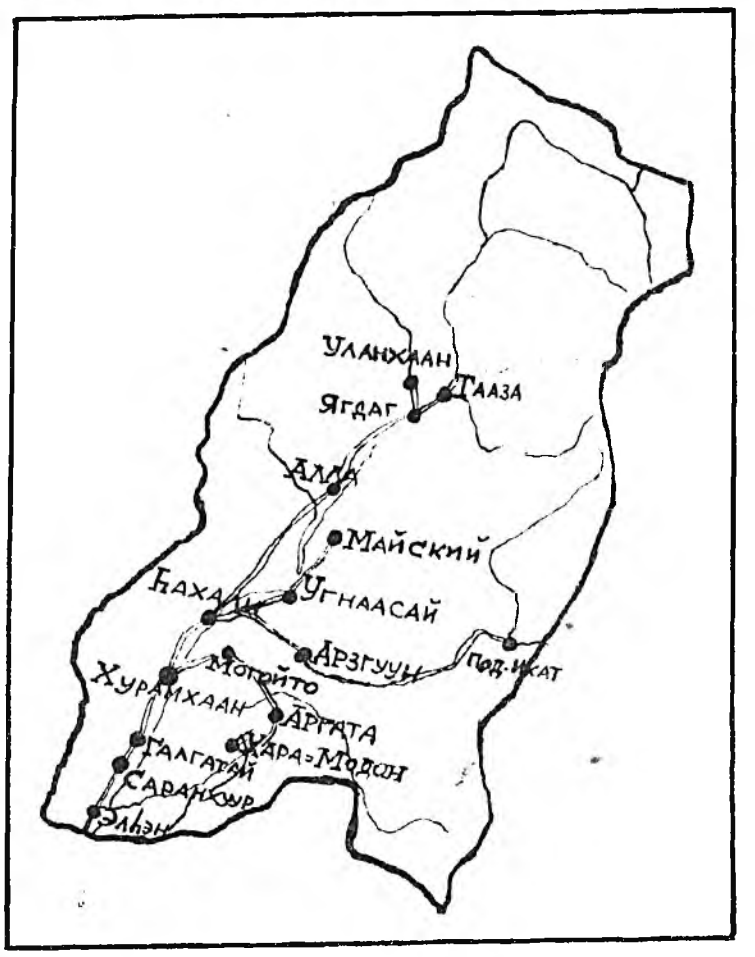

ХҮНТЭЙН ТАЛЫН ХҮДЭР АЖАЛШАДТА

ҮРГЭН БУРЯАД оронойымнай эгээл hайхан газарнуудай нэгэн гэжэ тоологдодог Баргажан, Хурамхаан нютагууд холо ойгуур суурханхай. Тэдэ нютагуудай эгээл hайхан дэнзэ болоhон Бархан уула үүлэ, манаараа хурылан, хүндэтэ айлшадаа угтадаг.

Алдарта Байгал, арюухан далай руу Баргажан гол олзоорлон тунгалаг уhаяа хэтэ мүнхын сагта мэлмэрүүлэн ятуудаг гээшэ. Энэ нютагай түүхэ гайхалтай баян юм. Бүри мянгаад жэлэй саанаhаа Баргажан-Түхэм, барга монголшууд гэhэн нэрэнүүд хүрэжэ ерэhэн түүхэтэй.

Мүнөө үеын Хурамхаанай аймагай ажал хэрэгүүд тухай, эрхим хүндэтэ хүнүүд тухай түрэл газетынгээ энэ дугаарта хөөрэхэмнай. Ушар юуб гэхэдэ, Хурамхаанай аймагта манай газетын уншагшад тон олон юм.

ТОО, БАРИМТАНУУД

*• **МАНЛАЙ** нютаг үргэн Буряад оронойымнай эгээл хойто захын, сэбдэг хуйтэн уларилтай нютаг болоно. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай ималта түгэөөр дүүрэжэ байха үеэр гэхэ гү, али 1944 оной сентябрь hарада аймаг боложо мүндэлөө бэлэй.*

*• **1959 ОНОЙ** декабрь hарын hүүл багта Баргажанай аймагтай нийлүүлэгдээ hэн. Харин 1970 ондо дахинаа бээ даанхай аймаг болоhон юм.*

*• **АЙМАГАЙ** газар дайда дүн хамтадаа 1 миллион 245 мянган дүрбэлжэн километр талмай эзэлдэг. Эндэ 18,300 шахуу хүн зон ажаhуудаг. Тэдэнэй тоодо 595 эвенк тоологдоно.*

*• **МҮНӨӨ** аймаг соо 9 сомон байгуулагданхай. Хоёрынь эвенк сомоной нэрэ зүүнэ.*

*• **АЙМАГhАА** Социалис Ажалай олон Геройнуудурган гаража, нютаг нутаяа алдаршуулаа бэлэй. Нэрлэбэл: Ч. Б. Бубеев, Г. Д. Дамбаев, Н. Б. Ринчино, И. М. Терентьев, Ш. У. Тугденов, Х. Д. Хурганов, Д. Ч. Цыренджиев, Ц.Б. Юндунов.*

*• **НЮТАГТАМНАЙ** алтан залаа хүнүүдэй тоодо Ленинэй шангай лауреат, геолог Б. П. Гагарин, Гүрэнэй шангай лауреат, арадай поэт Н. Г. Дамдинов, Номгон далайдахи загаhашадай флотилиин инспекцийн начальник ябаhан Соёл Баумаев болон бусад болоно.*

Солбон АНГАБАЕВ

НЮТАГТАА

Хэзээшье, хаанашь е
хүбүүншниб гэжэ
Хэлэжэ шадаhан,
тангариглаhан байхадаа,
Түрэл ором, гэрэлтэ дэлхэйм
Түби дээрэ юунhээш сэнтэй!

Шинии нэрэ нэрлэhэн хадаа,
Шинииб гэжэ хэлэhэн хадаа,
Шамдаа гэжэ хандадаг
хадаа,
Шиниингээ үгэ ойлгодог
хадаа
Эшээгүйб хэзээшье шамhаан,
Эрхээгүйб үгэhэн
заяанhааш,
Эсээгүйб үргэн дайдаhааш,
Элээгүйб хүдэлмэри
ажалhааш!

Нюдэмни - шинии нюдэн hэн.
Нүхэдни - шинии нүхэд hэн.
Зүрхэмни - шинии зүрхэн hэн.
Зүүдэмни - шинии зүүдэн hэн.

Хадуур бариhан гарнуудни
Хүсэ шадалшни байгаа hэн.
Эмниг хангал моридни
Бодолойш гүйhэндэл зайгаа
hэн.
Нэрээрээ, алдар солоороо,
Хэлээрээ, хэлэhэн үгөөрөө,
Хэжэ шадаха хүдэлмэреэрээ
Хоноhон байхаб сэдьхэлдэш,
Ороhон байхаб ажалдаш.

Уhан булаг, сэсэгүүд соош
Ундалан ургаи байнаб!
Уряал, зугаа дуунууд соош
Аялга дагнаань байнаб!
Үгы, тиигээ хадаа
Эхэ өром, энэ дайдам -
Минии, минии
Мүшэн боложо,
Мүнхэдөө дээрэм
Гэрэлтэн байхаш!

Гаарга-Хурамхаан.

Манай хөөрэлдөөн

АЙМАГАЙ өөһэдын хүтэлбэриин захиргаанай толгойлогшо Г. Ч. Цыбиков манай редакцида ерэжэ, зохёохы ажалшадтаймнай хөөрэлдэһэн байна. Хурамхаан нютагай саашанхи хүгжэлтэ тухай, ямар бэрхэшээлнүүдэй ушаржа байһые, тэдэниие яажа дабаха аргануд тухай нүхэр ёһоной оршон байдалда хөөрэжэ үгөө. Гансашье ажахын асуудалнууд эндэ дайрагдаа бэшэ, соёл гэгээрэл, юрэнхылэн тобшолходо, арад зоной саашанхи байдал, хүгжэлтынь харгы замууд тухай мүнөөдэрэй арга боломжонуудһаа уламжалан дурдагдаа гээшэ.

Манай газетын ажалшад өөһэдынгөө хараа бодолнуудаа, һанамжануудаа дуулгаа. Яагаад үндэһэн хэлэн дээрээ гарадаг сониноо зоной дунда үргэнөөр тараахаб, ямар янзаар ажалаа эрхилээ һаа, юун тухай тодо һонороор бэшээ һаа, арадтаа туһатай байха гээшэбибди гэжэ аймагай ударидагшатай хөөрэлдэһэмнай тон ехэ удха шанартай.

Иимэ уулзалгануудай саашадаа алишье таладаа – аймагай зондошье гү, али газетын ажалшадташье – мүнөөдэрэйнгөө ажабайдал, ерээдүй тухай үргэн харасаар хаймадажа шэртээд, урагшаа дабшахынь хэрэгтэ дэмбэрэлтэй байхань дамжаггүй.

Уулзалгын үедэ болоһон хөөрэлдөөнһөө зарим тэдыень тобшолон, интервью болгоод, танай анхаралда дурадханабди.

А. АНГАРХАЕВ.

ОРОЛДОХО, ЭМХИДХЭХЭ ҮЯЛГАТАЙБДИ

- Хүндэтэ Гомбожаб Чернинович, аймагайнгаа мүнөөдэрэй ажабайдалһаа ямар тиимэ анхарал татамаар юумэн тухай хөөрэжэ үгэхэ байнабта?

- Хүн зомпай хуушанайхяараа салин түлбэрээ хүлеэжэ, шанга эрилгэ табижа байнгүй, хүдэлмэрээ хэжэ, ажабайдалаа һайжаруулха тухайгаа бодомжолдог болоо. Юуб гэхэдэ, хүлһөө адхажа хүдэлһэн хүнүүд лэ, ажалайнгаа зэргээр ашаг олзо олоно бшуу. Тэрэниие баримталан гэршэлһэн жэшээнүүдшье бии ааб даа. Энэ хабартаа сагай уларилай хэды хүндэ хүшэр байгаашье һаань, манай колхозууд, таряашанай ажахынууд, эмхи зургаануд, нэгэдэлнүүд тарилгын хүдэлмэри эбтэй эетэйгээр үнгэргөө. Мүнөө жэлдэ 16960 гектар талмайда ороохото ургамалнууд таригдаа. Тэрэнэйнь 9 236 гектарта шэниисэ таряабди. Энэмнай үнгэрэгшэ жэлэйхидэ ороходоо, хоёр дахин ехэ болоно.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажалай хэрэгээр аймаг соогуураа ябахадаа, олон тоото хүн зонтой уулзахадаа, тэжээл бэлэдхэлгэ ба таряа хуряалгаяа яажа үнгэргэхэ тухайгаа һанаа сэдьхэлээ ханангяар хөөрэлдэһэн байнаб.

Нютаг нутынгаа хүн зоной хүдэлмэридөө бодотоор хандажа, ажабайдалаа саашадань һайжаруулхынь түлөө эрмэлзэжэ байһандань тон баяртайб.

- Хүн зонойнгоо эдэбхи үүсхэлэй ашаар олон юумэ бүтээнэ гээшэ бэзэт? Энээн тухайгаа хөөрэжэ үгыт.

- Аймаг доторнай энэ жэлэй Сурхарбаан үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдөө. Энэ үйлэ хэрэг эмхидхэн ябуулгада соёлой хүдэлмэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадаа.

Республикын Сурхарбаандa хүбүүд, басагаднай яһала шалгараа. Тиихэдэ аман үгымнай бүлэгэй гэшүүд түрүү һуурида гараа. Эндэ бариддааша бүхэнүүднай илалта туйлажа, өорынгөө бүлэг соо нэгэдэхи һуури эзэлбэ.

Аргата нютагта түрэһэн Жаргал Элбеновнай энэ жэлэй Сурхарбаанай найр нааданай абарга бүхэ гэжэ тодороо.

- Аймагайтнай бюджет яажа эмхидхэгдэнэб? Энэ хэрэгтэ транспорт болон промышленностнин хуби заяан али зэргэб?

- Энэ асуудалтнай ехэл орёо даа. Манайтнай аймагай гол һалбаринь хүдөө ажахы юм. Промышленность гэжэ орой үгы шахуу. Гансал харгы заһабарилгын участок мүртэйгөөр хүдэлөө болоно. Тэрэнэймнайшье үйлэдбэриин бүтээсэ урдынхида орходоо, ехээр унаа.

Ашаг олзо оруулмаар юумэшье манайдатнай үгы гэхэдэ, алдуу болохогүй ха.

- Саашадаа ажаһуудалаа һайжаруулхын тула аймагай арадай ажахын хүгжэлтэдэ ямар шэнэ ашаг үрэтэй юумэнүүдые нэбтэрүүлхэ гэжэ ороолдоно, тусгаар хүдэлмэри ябуулаабта?

- Бидэ гүрэнэй талаһаа туһаламжа хүлеэгээд, гараа барижа һуунгүй, нютагайнгаа байгаалиин эрхэ байдалай баялиг олондо ашаг туһатайгаар хэрэглэхэ гэжэ хүсэнэбди.

Манай аймагай таряалангай газарнуудые зүбөөр хэрэглэбэл, ороохото ургамалнуудай үндэр ургаса абамаар юм.

Хуряажа абаһан ороохоёо тээрмэдэжэ, гурил болгоод, хилээмэшье баридаг болообди. Тиихэтэй хамта, адууһа малайнгаа үүлтэр һайжаруулаш, тэжээлэйнь үндэһэ һуури бата бэхи болгохо гэһэн хүсэл, эрмэлзэл бии.

Ороохо таряанай, мяха, һүпэй элбэг лэ байгаа һаань, гэр бүлыншье олзо дээшэлхэ бшуу.

Гадна эдеэ хоолой элбэг дэлбэг байгаа һаань, хойто хүршэ аймагуудайнгаа хүн зониие шадал зэргээрээ хангаха шадалтай болохо гээшэ бэзэбди. Бидэ хартаабха, капуста, свёкло, морхооб, үгэрсэ тарижа, нютагаархидаашье, хүршэнэрөөшье хангаха аад, тэдэниие буйлуулха тусгаар комбинадтай һаа, хэды һайн байха бэлэй!

Республикын ниислэл - Улаан-Үдэ руу хартаабха, овощ асарха гэхэдэ тон холо, гаргаша ехэтэй гээд тэмдэглэлтэй.

Уланхаанһаа Хойто-Байгалай аймаг руу ошоһон, "Тазы-Кумора-Уоян" гэһэн авто-харгын хүсэндөө ороо һаань, холын манай аймаг хүршэнэртэйгөө нягта холбоотой болохо һэмди.

Мүн тиихэдэ ой модо үйлэдбэрилгэдэ онсо анхарал табигдана.

Манай аймаг үзэсхэлэнтэ һайхан байгаалитай, аршаан булагуудтай. Тиимэһээ элдэб олон аяншалгануудыешье, амаралтын газарнуудыешье үргэнөөр эмхидхэмээр аад, хүсэн хүрэнэгүй. Эдэ мэтын асуудалнуудтай 2000-2005 онуудай туршада манай социально-экономическа хүгжэлтын холын хараата түсэб оруулагдаха юм.

- Танай Баргажан, Хурамхаанай дайда бэлигтэй, талаантай, эрдэм номтой хүнүүдээрээ суурхаһаар үнинэй гээшэ ааб даа. Тэдээн тухайнь хөөрыт, гуйнабди.

- Үнэхөөрөөшье, манайтнай аймаг эрдэмтэдээрээ, дуушадаараа, уран зохёолшодоороо, алдар солото, габьята ажалшадаараа, суута барилдааша бүхэшүүлээрээ, мэргэн харбагшадаараа баяр лэ гээшэ ааб даа.

Тэдэнэймнай тоодо Зүүн Сибириин технологическа университедэй багша Цыденжаб Чойропов, Буряадай гүрэнэй университедэй проректор, биологиин эрдэмэй доктор, профессор Цыдып Доржиев, Шэтын медицинститудай доцент, эрдэмэй кандидат Элбэг Раднаев. Россин арадай артистнууд Бадма Балдаков, Чимита Шаношкина, Саяан Раднаев, Владимир Буруев, Михаил Елбонов, Россин габьята артист Буянто Аюшин, уран зохёолшод Николай Дамдинов, Солбон Ангабаев, Даша-Дондон Очиров, Владимир Лоргоктоев, мүхэшэгүй бэрхэ хонишодой түрүү зэргэдэ ябаһан Цыбикжаб Бадмаева, Сокто Тыхеева, бариддааша бүхэшүүл Михаил Максимов, Мэлс Харнухаев, Виктор Гашинов, ССР Союзай арадай багша Мария Чириповна Гармаева болон бусад ороно. Эдэнэр лэ манай ёһотойл омогорхол ха юм.

Гадна дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ үндэр баян ургасын эзэд гүүлэһэн алдар суута Ажалай Геройнууд тухай дурдангүй гарахын аргагүй.

Манай аймагай ажалшад "Буряад үнэн" газетэеэ уншадаг гээшэ бэзэ гээд һонирхоо бэлэйт. Энэ асуудалдатнай харюусахадаа, шажан мүргэлэй үргэн олониитын дунда дэлгэрүүлэгдэжэ байһан сагта түрэл хэлэнэйнгээ түшэг хэшэг болохо буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэеэ ехэтэ һонирхон уншадаг даа. Мүнөө аймаг доторнай "Буряад үнэн" газетэеэ захигшадай тоо дүрбэн зуу гаран болонхой.

- Хүндэтэ Гомбожаб Чернинович, хөөрэлдэхэ гэһэн манай дурадхал тогтоон абажа, табигдаһан асуудалнуудта түгэс харюу үгэһэндэтнай ехэтэ баяр хүргэнэбди.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хурамхаанай аймагай өөһэдын хүтэлбэриин захиргаанай толгойлогшо Г.Ч.Цыбиков.

С.БАЛДУЕВАЙ фото.

ТАРЯА ХУРЯАЛГАЯА САГ СООНЬ...

Манай колхозой таряалангуудай талмай 8562 гектар талмай газар эзэлэн, нэмжын хабтайна. Тэрэмнай бултадаа Баруун-Хүйтэндэ юм.

Тэрэнэймнай 4450 гектар дээрэнь ороохото ургамалнууд таригдаһан, 2750 гектарыень шэниисэ бэшэн дээрэнь обёос юм.

2780 гектар газараа паарнууд болгожо хахалаа байнабди. Тэдэмнай һайнаар элдүүрилэгдээ.

Энэ хабартаа 95 га талмай дээрэ Сибирь болон Алас-Дурна хизаар дотор мэдээжэ болоһон хилээмэ барихада, һайн шанартай "Лютесцепс" "937" сортын шэниисые үрэһэ хүрэнгөөр тарилгаа хээ зомди. Анхан энэ сортын шэниисын үрэһэ нэгэ тонно асараа бэлэйбди.

Бусад талмай дээрэ "Бурятская - 79", "Сэлэнгэ" гэһэн шэниисын үрэһөөр тарилгаяа хээбди.

"Баргажанай" гэһэн һайн шанартай обёос 110 гектарта һуулгаабди.

Нёдондо ороохото ургамалнуудайнгаа гектар бүриһөө 11 центнер абаа гэхэ гү, али дүн хамта 44 мянган центнер ургаса хуряажа абаа һэмди.

Мүнөө хабартаа тарилгын хүдэлмэри хараалагдаһан хаһа соогоо үнгэргэгдөө.

Түрүүшээр хүйтэн, хура бороогүй байгаа.

Һүүлэй үедэ хура бороо дутамаг бэшээр оробо гээшэ. Газаашье дулаараа. Тиимэһээ талха таряанаймнай ургаса һайжараа.

Эрхим таряалангуудайнгаа гектар бүриһөө 17-18 центнерээр доогуур бэшэ ургаса хуряагдан абтаха аа гүгэдг һанагдана.

Бидэ тракторно-таряанай ажалай хоёр бригадатайбди. Сагаан-Нуур тахи бригадын эрхим механизаторнуудай тоодо Ринчин Доржиев, Александр Цыбиков, Жаргал Доржиев, Батожаргал Эрдыниев, Вандан Бадмаев гэгшэд ороно.

Элһэнэймнай бригадые дүршэлтэй механизатор Александр Галсанов хүтэлнэ.

Эндэшье бэрхэ механизаторнууд олон аа даа. Тэдэнэй түрүү Соодо Маланов, Батожаб Маланов, Эдуард Галсанов, Алдар Гармаев, Булат Раднаев гэгшэд түрүүлнэ.

Эдэ механизаторнууднай унаһан малгайгаа абангүй шахуу хэлэһэндэ хүрэхын, һарбайһаа барихын түлөө тэмсэ ажалладаг зон.

Мүнөө таряа хуряалгада бэлдэжэ байнабди. Бригадануднай арбан арбан комбайнтай.

Ургуулһан таряанайнгаа хамаг ургасыень саг соо хуряажа абаха гэшэ маниг гол зорилгомнай болоно.

Манай механизаторнуд үбһэ хуряалгадашье хабаадалсаха. Таряанай гарахаһаа урда тэ үмсынгөө малда хүрэ үбһыень сабшан абаа хэрэгтэй бшуу.

Ажахы доторнай 23 звено байгуулагданхай. Тэдэнэй гэшүүдэй хүсөөр 216 шахуу гектар сабшалаа дээрэһээ 21 мянганһаа бага бэшэ центнер үбһ абтаха зэргэтэй.

В. ДОРЖИЕВ,
Ленинэй нэрэмжэ колхозой ахамаг агроном.

ОРОЛДОЛГОҺООМНАЙ ДУЛДЫДАХА

Манай колхозой гэшүүд энэ жэлэйнгээ үбһэ хуряалгада муу бэшэ бэлэдхэлтэйгээр хүрэжэ ерээ.

Һаяхана болоһон правленийн заседани дээрэ шиитын болон үмсын адууһа малда тэжээл бэлэдхэлгэдэ орохо тухай асуудал шүүмжэлэн хаража үзэгдөө. Ябажа байгаа энэ июль һарын арбанһаа булта шахуу звенонууднай отогуудаа эзэлэн, сабшалангуудтаа гарахань. Түрүүшын үдэрнүүдтэ хашаа хорёо соогуур ургаһан, мүн набтар доро газарай үбһэ ногоо сабшажа абахаар хараалагдана.

Сабшалангууд дээрэ ногоон муу гэхын аргагүй. Үнгэрэгшэ жэлнүүдэйхидэ орходоо, үдхэнөоршье, үндэрөөршье ургаа хэбэртэй. "Ябаһан хүн яһа зууха" гэдэгтэл адли ажаллаһан хүн заабол бууса дээрэ ургаһан ногоо ногооборишье үлөөнгүйгөөр сабшажа, хура бороодо оруулангүйгоор һүрилэн сомохо зэргэтэй.

Оньһожоруулагдамал звеногой гэшүүд даалгажа үгтэһэн 431 газар талмай дээрэһээ 3000 центнер үбһэ хуряажа абаха ёнотой. Эдэ нүхэдэймнай зарим газарайнь ногоон гандаа. Август һара тээшэ дулааржа, ногоонойнь жэгдээр ургабал, хараалагдаһан ургасын абтаха байһаниинь мэдээжэ.

Тус звено соо трактористнар Раднажаб Будаев, Баир Гармаев, Андрей Кукузиев, Василий Бураков гэгшэд хүдэлнэ. Эдэнэрнай жэл бүхэндэ үбһэ хуряалгада хабаадалсажа, дүй дүршэлтэй болоһон, хараха, найдаха хүдэлмэришэднай.

Ворошилово, Тэхэ гэжэ газарнуудай сабшалангуудай наяад шахуу гектарынь Мунко Кукузиевай звеногой гэшүүдтэ үгтэһэн байна. Тэдэнэр даажа абаһан талмай дээрэһээ 720 центнерһээ бага бэшэ үбһэ хуряажа абаха зорилго урдаа табина.

Үнгэрэгшэшье жэлдэ тэдэнэр үбһэндэ ябахадаа, энэ удаа хараалагдаһанһаа бага бэшээр үбһэ тэжээл хуряагаа бэлэй. Адуушанай звеное толгойлогшо Мунко Кукузиевай Т-75, Т-40 түхэлэй тракторнуудынь бүрин бүтэн. Гадна морин косилка болон тармуурнуудынь бэлэн болгогдонхой.

Колхозой эрхим хонишодой нэгэн, механизатор мэргэжэлтэй Борис Очировай звенодо дүн хамтадаа арбаад шахуу хүн ябаха юм. Тэрэнэй сабшалангууд Шадан гэжэ газарта, Д-75, Т-25 гэһэн тракторнуудтай. Тэдэнь, мүн косилка, тармуур болон бусад техникэнь бүтэн шахуу.

Албажи, Турлаан, Пихаан, Чинарай гэһэн газарнуудта сабшалангууд дээрэ Содном Цыремпилов, Александр Гомбоев, Мунко Доржиев, Юрий Тарасов гэгшэдэй үбһэшэдэй коллективүүд хүдэлхэ. Тэдэнэр туд тудтаа 490, 980, 480 центнер үбһэ һүрилэн абаха даабаритай. Мүнөө үбһэ хуряалгада бэлэдхэлэймнай үедэ техникээ заһабарилха хэрэгтэ хүндэхэн байба. Запасной хэрэгсэлнүүд дуталдаа. Һүүлэй хэдэн жэлэй хугасаада ямаршье шэнэ оньһон техникэ абтаагүй. Тиимэһээ хуушанаймнай юумэн муу, элэ юм ааб даа.

Түлишэ тоһодолгын материалнуудшье тон хомор даа. Худалдан абаха гэхэдэн, даб дээрэ мүнгэншье тиимэ бэлээр олдохогүй.

Манай колхозой сабшалангуудай талмайнууд хадаа 1000 гаран гектар юм. Тэндэһээ 7800 гаран центнер үбһэ сабшан абаха ёнотойбди. Энэ хүсэлнай бэлхэ бэзэ гэжэ һанагдана. Юуб гэхэдэ, хүн бүхэн хэнэй, юунэй түлөө хүдэлжэ ябаһанаа һайнаар ойлгоно. Олонхи үбһэшэднай хонишод, малшад, механизаторнууд, мүн звенонуудые даагшанар хадаа үбэлэй сагта байдаг газарнуудтаа ажаллаха байна. Тиимэһээ тэдэнэр сабшалан дээрээ ургаһан үбһэ ногооной ногооборишье үлөөнгүйгөөр саг соонь хуряажа, хэнэ ногооной шэмэтэйхэн байхада, адуу малаа зунайнь байраһаа асаржа, тэндээ бэлшэн таргалуулаад, хүсэ шадалыень абуулаад, харин намартаа тарянай үлэгдэл дээрэ Хүнтэйн шорганда бэлшээхэ зэргэтэй.

Ю. БАТУЕВ,
Хурамхаанай колхозой ахамад инженер.

БЭРХЭ ХУТЭЛБЭРИЛЭГШЭ

- Бүхы наһан соогоо шахуу мал ажал дээрэ хүдэлөөд даа. Тиимэһээ үхэршэдэйшье, һаалишадайшье, хонишодойшье, адуушадайшье ажал һайн мэдэхэб гэхэдэ, нэгэшье алдуу болохогүй, - гэжэ Бадмажан Гармаев хөөрэдэг.

Энэньшье зүб гээд хэлэхэдэ, яаха һэм бэ. Үнэхөөрөөшье, угай малшанай бүлэдэ түрэһэн байха юм. Балтар багаһаа хохир шэбхын нэгэр абажа, хони хурьгадай дааараа шагнажа, хүн лэ болоһониинь мэдээжэ ааб даа.

Хоёр жэлэй саада тээ Хурамхаанай колхозой Һаалиин фермын хүндэхэн байдалда ороод байхадань, Бадмажап Гармаевта тус коллективые даалгажа үгтоо болэй.

- Иигээд лэ байналди даа. Үбһэ хулһааршье дутамаг болообди. Яахабибди? - гэжэ Һаалишан һамгад наһажаал бүлгадирай урда гараа дэлгэн байгаа һэн.

Мүнөө тус ажахы зуун арба гаран үнеэдтэй. Тэдэнэйнь даланиинь һаагдана. Эдэ үдэрнүүдтэ сүүдхын туршада нэгэ нэгэниинь 6 литр һүүгэнэ. Олонхи үнеэдынь эдэ үдэрнүүдтэ түллэбэ.

Фермын газаадахи тэльниг соо 50 шахуу тугалнууд бэлшэжэ ябана. Бултадаа гобир тарганууд, эхэеэшье үдэнэ. Зулгэ ногоо шэмхэлнэ. Һаалишад Галина Ексеева, Антонида Цындескина, Марина Аюшиева, Светлана Чойнжурова, Гажидмаа Сагаанова, Туяна Яртагаева гэгшэд эбтэй эетэйгээр үдэлэн, зунай үедэ һү ехээр ажахын түлөө тэмсэнэ.

Тугалнуудые Лариса Бадданова Серафима Гармаева хоёр харууһална.

Үдэр бүхэндэ 4,5 центнер үбһэ һаагдана. Тэрэнээ сепараторааар эрьюулэн, зоохэй болгоно. Тоһоншье бүлэгдэнэ.

- Зоохэй, тоһоёо аймагай түб һууринай эмхи зургаануудта худалдажа гү, али магазинда тушаажа, хэрэгтэй эд бараа худалдан абанабди. Яахабши? Иигэжэ байгаад андалдаа наймаа хэнэбди, - гэжэ ажахын харюусалгата мэргэжэлтэй Людмила Батуеватай хөөрэлдэхэдэ, хэлээ һэн.

Һаалиимнай малшадай үбэлэй фермэ Чанарап гэжэ сабшалан, бэлшээреэр һайн газарта оршонхой.

Энэ жэлэйнгээ үбһэ хуряалгада малшадшье бэлдэжэ байна. Тэжээл бэлэдхэлгэ гээшэ хамтын хэрэг ха юм.

Һаалишад болон үхэршэд бууса шадарай набтар газарнуудай ногоо гарай хажуураар сабшан абаха, мүн тиихэдэ үбһэ хуряалгада хабаадалсажа, үмсынгөө үхэр малда хүсэд хүрэхэ гэжээл бэлдэжэ абаха болоно.

С. НЕЧКИНА,
ажахын агроном.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бадмажаб Гармаев.

В. Толстихинай фото.

ҺАНАҺАНДАА ХҮРЭХЭБДИ

Манай звеногой сабшалангууд Үхэриин-Гол гэжэ газарта юм. Хоёр жэлэй саада тээ 260 гектар талмайтай эмдэ. Тэрэнэйнгээ 80 гаран гектарыень нютагайнгаа хүн зондо тараажа үгөөбди.

Нёдондо жэлдэ 270 гаран га сабшалан дээрэһээ 3100 центнер ургаса хуряажа абаа болэйбди.

Зургаа-долоон жэлэй саада тээ сабшалан дээрэ дутамаг бэшээр минеральна үтэгжүүлгэ таргагша һэмди. Мүнөө тиимэ юумэн болигдоо. Үгөөр хабар, намарай үедэ таг шэбхэ таргагдана. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада, сэхыень хэлэхэдэ, газараа үндалуулаагүйбди. Энэ жэлдэ хура бороо дутамаг бэшээр ороо.

Мүнөө жэлдэ бүхы сабшалангууд дээрэһээ 3800 центнерһээ бага бэшэ ургаса хуряажа абахаар хүсэлэнтэйбди. Манай коллектив зургаан трактортай.

Намтай суттаа түрэһэн аха болохо Валерий Колмаков, тэрэнэй хүбүүн Павел, Александр Толстихин, мүн Михаил Алексеевич Толстихин гэгшэд ажалладаг. Эдэнэрнай бултадаа бэрхэ механизаторнууд. Ахымни хүбүүн Павелхадаа жолоошон, тракторист мэргэжэлтэй. Һүринүүдые үндэгэн мэтэ мүндэгэр һайханаар нюруулдаг.

Үбһэ хуряалга дээрэ ашаглагдаха хамаг техникэмнай заһабарилагданхай. Түлишэ-тоһоной зүйлнүүд бии. Һүүлэй үедэ сабшалангууднай яһала заһараа. Ногоониинь үдхэноор, үндэроор ургажа байна. Үбһэ хуряалгадаа урдынхида орходоо, табан үдэроор һүүлдэ орохобди. Юуб гэхэдэ, эдэ үдэрнүүдтэ бороо ехээр ороно.

Үнгэрэгшэ жэлдэ түрүүшын һүри июль һарын 17-до табяа бэлэйбди. Харин энэ удаа һарын хори гаранаар түрүүшымнай сомоо бодхоогдоо.

Манай звеногой гэшүүд үбһэ хуряалгаяа заабол богони болзор соо хура бороодо оруулангүйгоор үнгэргэдэг зантайбди. Энэншье удаа тэрэнээ баримталан ажаллаха ёнотойбди.

Гэхэтэй хамта, өөр тухайгаа богонихоноор хөөрэһүү. Арбан долоон жэлэй хугасаада трактористаар худэлжэ ябааб. Баабайтаяа дахасалдажа, механизатор болоо хүм. Өөрынгөө арбан табаад наһатай Андрей хүбүүгээ абаад, үбһэндөө гарадагби. Тэрэмни трактор жолоодожо шададаг. Гарай хажуураршье үбһэ сабшадаг болонхой.

НИКОЛАЙ КОЛМАКОВ,
үбһэшэдэй звеное хүтэлбэрилэгшэ.

ХОЁР ЭРЬЕ ХОЛБОГДОО

Хурамхаан тосхонһоо холо бэшэхэнэ Шэнэһэн-Нута гэхэ гү, али урдандаа һалаар Баргажан голые гаталан гарадаг газарта шэнэ хүүргэ баригдажа, эдэ үдэрнүүдтэ ашаглалгада үгтэбэ.

Энэ жэлэй март һарада тус хүүргын барилга тухай асуудал аймагай Соведэй депутадуудай хоёрдохи сессиин үзэмжэдэ табигдаад, энэ барилгада районой бюджедһээ мүнгэ һомолхо тухай асуудал шиидхэгдээ һэн.

Аймагай гулваа Г. Цыбиков хадаа бии байгаа арга боломжонуудаа хэрэглэн, энэ хүүргэ барилгын гол худэлмэрине үбһэ хуряалга болотор шиидхэхэ гэһэн зарлиг гаргаа бэлэй.

Хүүргэ барилгын худэлмэрине тосхоной гулваа Анцифир Янханов хүтэлбэрилэн эмхидхэхэ болобо. Олоной хүсөөр бүтээгдэхэ энэ барилгада Хурамхаан тосхоной эмхи зургаануд шадал зэргээрээ хабаадалсаа. Барилгын материалнуударшье, оньһон техникэршье туһалаа.

70 метр утатай, 5 метр үргэнтэй хүүргые арбаад гаран метр гүнзэгытэй түргэн урасхалтай гол дээрэ бариха гэшэ тиимэншье бэлэн бэшэ.

Дүршэлтэй инженер Александр Бубеевые хүүргэ барилгын ахалагшаар табиба. Энэ барилга дээрэ Николай Кузнецов, Борис Сулаев, Жаргал Гатапов, Аюша Номинов, Сергей Титов гэгшэд ажаллаа.

Олоной эдэбхи үүсхэлээр баригдаһан энэ хүүргэ яһалал хямда сэнгээр бүтэжэ, ашаглалгада үгтэбэ.

ШЭНЭ ГЭРНҮҮД ТОЛЛОГДОХОНЬ

Чинаран гэжэ газарта Хурамхаанай колхозой һаалиин фермын үбэлэй байрануд бии. Мүнөө эндэ ажахын модошо дархашуулай хоёр бригада худэлнэ. Тэдэнэй хүсөөр хоёр гэр бодхоогдожо байна. Һаяын үдэрнүүдтэ эдэ гэрнүүд баригдажа дүүргэгдэхэ юм. Үшоо нэгэ гэр эндэ бодхоогдохоор хараалагдана.

ТҮСЭБНАЙ ЕХЭ

"Хара-Модон" гэжэ таряашанай ажахы дүрбэн жэлэй саада тээ байгуулагдаа бэлэй. Ажахымнай гол һалбари адууһа мал, тарян ажал болоно. Элигшэн гэжэ газарта һаалиин гүүртэтэйбди. Тэндэмнай 50 шахуу үнеэд бии. Һааһан һүеэ тоһон болгожо, ажахы дотороо хэрэглэнэбди.

Хэдэн толгой адуун һүрэгтэйбди. Тэдэмнай дүшэ гаран гүүтэй. Мүнөө жэлдэ унаган үсөөн бэшээр абтаа. Бултадаа тобир тарганаар ногоондоо ороод ябана. Адуу мориднай дүрбэн һүрэг болонхой. Адуушанаар Баяр Цыренов худэлдэг. Яһала дүршэлтэй хүн гээд хэлэхэдэ, алдуугүй ааб даа.

"Хара-Модоной" ажахы 200 шахуу хони хурьгадтай. Тэдэнэйнгээ үүлтэр һайжаруулха талаар онсо анхарал хандуулаабди. Манайда үнинэй бэрхэ хонишод биил ааб даа.

Буряад зон хадаа табан хушуун адуу малаа үсхэбэрилхэ, энэ хэрэгтэ үри хүүгэдэ һургаха ёнотойбди. Тиимэһээ "Буряад үнэн" газетынгээ худэлмэрилэгшэдые хонишод, малшад, адуушад тухай, тэдэнэй ажалай хэрэгүүд тушаа һайн һайн һонинуудые саг үргэлжэ бэшэжэ, уншагшадтаа дамжуулжа байгыт гэжэ гуйха, захиха байнаб.

Манай Аргата, Хара-Модон, Элигшэн, Эсэ, Сахандай гэхэ мэтын газар нютагуудта ажаһуугшад хадаа бултадаа шахуу жэнэни буряад хэлэн дээрээ гарадаг һониноо захил хэжэ абадаг, үзэг холбожо шадаха хүнүүднай заабол уншадаг байха юм.

Мүнөө хамтын, үмсын малда тэжээл бэлэдхэлгын халуун хаһа хүрэжэ ерэбэ. Манай хамтын нэгэдэл хадаа 200 гаран гектар сабшалантай. Тэндэһээ гектар бүриһөө 20 шахуу центнер үбһэ хуряажа абгахал ха гээд һананаб. Дүн хамтадаа 4000 центнерһээ бага бэшэ үбһэ һүрилжэ абаха хүсэл бии.

Бидэ Хүтэрхэй гэжэ газарта таряалангай талмайтайбди.

Энэ хабартаа 866 гектарта ороһото ургамалнуудые таряабди. Тэдэнэймнай 477 гектар дээрэнь шэнисэ, 392-тонь обёос, 1 гектарта хартаабха, 170 гектар дээрэ тэжээлэй ургамалнуудыг һуулгагдаһан, 660 гектар талмай газарта наартайбди. Тэрэмнай гурба удаа ашаглагдаад байна.

Таряалангай талмайн ороһото ургамалнуудай гектар бүриһөө 15 центнерһээ бага бэшэ ургаса хуряажа абаха һаналтайбди.

Зарим газар бүриншье дээгүүр ургаса абтаха бэзэ гээд хүлеэнэбди.

Баян ургасын түлөө тэмсэлдэ механизаторнууд Андрей Тарасов, Галсан Будаев, Бато-Цырен Раднаев, Бадма Буянтуев, Цыден Данзанов гэгшэдэй оруулһан хубита тон ехэ гээд тэмдэглэлтэй. Трактористнар Ардан-Базар Бадмаев, Александр Даниев гэгшэд наар хахална. Мүнөө таряа хуряалгада хабаадаха СКД-6 түхэлэй зургаан комбайн бэлэн болгогдонхой.

Үнишье болонгүй эдеэшэһэн тарягаа хуряажа абаад, хараалагдаһанһаа гадуур абтаһан алтан шаргал ороһоёо гүрэндэ худалдажа, мүнгэтэй боложо, ажахынгаа гэшүүдтэ түлбэрииень үгэхэ аргатай болохобди:

В. ХОБРАКОВ,
"Хара-Модон" гэжэ таряашанай нэгэдэлэй түрүүлэгшэ.

"АЖАЛГҮЙШҮҮЛ ҮСӨӨРЭГ ЛЭ"

ТАБАН жэлэй саада тээ аймагай хүн зониие ажалтай болгохо талаар албанай хэрэг манай Хурамхаан нютагта республикын бусад аймагуудтал адли эмхидхэн байгуулагдажа эхилээ бэлэй. Тэрэнэй түбэй директорээр мүнөө худэлжэ ябанаб.

Аймаг дотор ажал хэжэ шадахаар найма мянган зоной дундаһаа гурбанайнь нэгэ хуби шахуу худэлмэри бэдэржэ, манда хандаһан байха юм. Үнгэрэгшэ, мүн энэшье жэлдэ район дотор табан зуу гаран хүн захиргаанай амаралтада гараа. Баһа тиихэдэ олохон хүнүүд дүүрэн бэшэ ажалай үдэрэй туршада худэлхэ баатай болоо.

1994 ондо район дотор ажалгүйшүүлэй тоо үсөөрүүлхэ талаар хэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд ай һүүлээр залуушуулые мэргэжэлтэй болгохо тусхай һургуули нээһэн байнабди. Тэрэ жэлдэ 40 хүниие һургажа гаргаабди. Харин үнгэрэгшэ жэлдэ арайл гэжэ 10-ые һургажа, мэргэжэлтэй болгообди. Һуража гараһан 70 хүнэй хахадынь арай шамай ажалтай болгоо һэмди.

Аймаг дотор ажалгүйшүүлэй тоо улам олошорно. Тиигэншьегүй яахабдаа. Сагнай иимэл болоод байна ха юм.

1993 ондо районой колхоз, совхозуудай бутаржа, орондонь фермернүүдэй, таряашанай, гэр бүлын изагуурай ажахынуудай байгуулагдажа байха үеэр бидэнэй худэлмэридэ орёо асуудалнууд гаража ерээ һэн. Эдэ ажахынуудта худэлдэг хүнүүд салингай бага байһан дээрэһээ иишэ тиишээ тарашоо һааб даа.

Ажалгүйшүүлэй дундаһаа аяар 72 процентнь эхэнэрнүүд болоно. Һүүлэй үедэ имагтал залуушуулда таатай зохид худэлмэри олдожо үгэнэгүй. Эдэнэрнай худэлмэригүйшүүлэй 36 процентнь болоно. Дунда һургуули дүүргэһэн хүбүүд, басагадта ажал олохонь бүришье һаа бэрхэтэй. Тэдэнэй зариманиинь ажалай биржэдэ ерэжэ, тусхай тэмдэгтэ ороногүй.

Бидэ залуушуулые һургаха, мэргэжэлтэй болгохо талаар яһала хэмжээ абанабди. Худэлмэригүй, дунда һургуулитайшуулые бултыень мэргэжэлтэй, гүрэнэй талаһаа тэдхэмжэ, туһаламжагүйгоор һургаха гэшэнь тон хүшэр хүндэ гээд хэлэмээр.

Сагай ошохо тума аймаг дотор ажалгүйшүүлэй тоо олошоржо байһаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ тэдэниие һургаха, мэргэжэл олгохо, тэдхэмжэ, мүнгэ түлэхэ гэхэ мэтын юумэнүүдые эмхидхэхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ.

Мүнөө манай Хурамхаанай аймагта энэ болон удаадахи жэлнүүдтэ хүн зониие ажалтай байлгаха талаар холын хараата түсэб табигданхай. Теэд тэрэ хэрэгнай бодото дээрээ ехэл хүндөөр бэелүүлэгдэнэ. Тэрэниие нь энэ жэлэй түрүүшын кварталай дүнгүүд гэршэлнэ. Гүрэнэй талаһаа мүнгэн зөөри багаар һомологдоно.

Үнгэрэн ошоһон энэ табан жэлэй туршада бидэ зарим тэды дүй дүршэлтэй болообди. Тэрэнээ худэлмэридоо ашаг үрэтэйгоор хэрэглэхые оролдонобди.

А. ОЧИРОВ,
аймагай хүн зониие ажалтай болгохо талаар түбэй директор.

"МАЛАЙ ЭЗЭН ГҮҮЛЭХЭБ"

НАЛГАЙХАН нажарнай ерэжэ, ногоонные элбэг һайнаар ургажа, малшан хүнэй сэдьхэлдэ ямар ехэ урма баяр түрүүлнэ гэршэб! Хони хурьгадайнгаа тунга ногоондо атарлан ябахыень харахада, ехэл гоё байдаг даа.

Өорыгоо би малшан, хонишонби гээд хэлэхэ эрхэтэйб. Үбгэ эсэгэ Бадма Очиров хадаа адууһа малай хойноһоо ябажа, эдир наһаа үнгэргөө. Харин хоёр наһатай ябахадаа гэхэ гү, али энэ зуун жэлэй аяар тэрэ холын арбан зургаан оной зун Сагаан хаанай зарлигаар сэрэгэй албанда татагдажа, ара талын худэлмэри хэхээ Минскын губерни хүрэтэр ошоһон, харахые хараһан, үзэхые үзэһэн хүн бэлэй.

Арбан долоодохи оной февраль һарада Сагаан хаанай шэрээнэ унахада, хамта ябаһан нүхэртэйгөө суттаа нютагаа бусаа...

Удаань Совет засагай тогтоод байхада, үшөө таба дахин албанда татагдаа. Эгээл түрүүшынхеэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда дүшэн нэгэн ондо мордоод, гурбан жэлэй хугасаа соо элдэб худэлмэри хэжэ ябаһанаа, фронт хүрэнгүй, гэдэргээ бусаа һэм гэжэ хоорэдэг һэн.

Үбгэ эсэгэмнай угай малшаншье һаа, уран гарһай байһан юм. Бидэнэй эсэгэ ганса хүбүүнэйнгээ сагһаа урид наһа бараад байхадань, бидэнэрые хоёр аша хүбүүдээ модошо дарханайшье, малшанайшье хэрэгтэ дуратайгаар һургаа.

Дунда һургуули дүүргээд, электригээршье, мүн трактористааршье худэлөөб. Наһаяа хүсэжэ, уялгата албанайнгаа хэрэг дүүргэжэ, түрэл тоонто нютагаа бусажа ерээд, наһанайнгаа хани нүхэрые олоод байхадаа, хонишон болохо гэжэ шиидээ һэм. Һанаһан һаналаа бэелүүлжэ, хүсэлөө хүл дээрэнь гаргааб.

Һүүлэй арбаад гаран жэлэй туршада һамганайнгаа эгэшэ Цырма, дүү хүбүүн Баатар Будаев гэгшэдтэй хамта эхэ хонидой һүрэгые даажа абаад, худэлжэ ябанабди.

Энэ сагай хугасаа соо зуутанай тоодоньье ороһон, ноохоной хоорэжэ эхилхэдэ, "сагаан алтаяа" сэбэрхэнээр абажа хуряагдаад лэ ябагдаа. Абтаһан хурьгадшье эхэнээнь һалгаагдан, ондоо һүрэгүүдтэ эльгээгдээ гээшэ бэзэ.

Мүнөө манай ажахы Даша Монтоев гэжэ шэнэ түрүүлэгшэтэй болонхой. Энэ нүхэрнай худэлмэридоо ханамжатайгаар мэргэжэлтэдтээ эрилтэтэй ээр хандадаг хүн гэжэ һанагшаб.

Энэ хабартаа үбэлжөөнһөө зуһаландаа саг соогоо зоогөөбди.

Пажаржаанаймнайшье бэлшээриин ногоониинь һайн. Шадалтайгаар ондо ороһон малнай гунга ногоондо, түнгалаг уһанда гараһаар хаба соогоо таргалан һайжараа.

Эхэ хонидойнгоо ноохоной хоорэжэ эхилнэнэй удаа ооһэдынгөө хүсөөр хайшалан абажа, даабарияа дүүргэбди.

Хурьгаднай эхэнээ һалгаагдахадаа, 22 килограммда хүрөө. Энэмнай хараалагдаһанһаа 2 килограммаар үлүү гэшэ ха. 100 эхэ хони бүриһөө 80 хурьган абтаа.

Хонин һүрэгэйнгоо үүлтэр һайжаруулха хэрэгтэ онсо анхаран хандуулан, монгол үүлтэрэй хусануудые хэрэглээ бэлэйбди.

Нёдондо жэл саг соогоо һайнаар ороондо оруулһан һүрэгнай мүн лэ хаһа соогоо тоо толгойгоороо олошороо. Мүнөө манай бригадын гэшүүд үбһэ хуряалгадаа түлэг ороод байна. Сабшалан дээрээ ургаһан үбһэ ногоной ногооборишье үлөөнгүй хуряалгаа абаха зорилго урдамнай табигдана.

Ажахымнай хүтэлбэрилэгшэд хадаа хонишодой дунда дэлгэрһэн мурысоонэй дүнгүүдые согсолон гаргаад байхадаа, манай коллективт морин шан барюулагдаба гэжэ дуулгаа һэн. Тиихэдэнь бидэ маш ехэ баярлан, малай эзэн гүүлэхэбди гэжэ омогорхоо бэзэбди.

Үбһэ хуряалгаяа саг соонь үнгэргэхэ зуураа, эхэ хонидо шанартайгаар ороондо оруулжа, ажахынгаа хонин һүрэгые олошоруулха хэрэгые бодотоор бэелүүлхэ гэшэ манай гол зорилго болоно. "Мал хаража, ама тоһодохо" гэһэн үгэнүүд худоогэй зонд мүнөө бүришье дүтэ, ойлгосотой болоо бшуу.

Б. ОЧИРОВ,
Хурамхаанай колхозой ахалагша хонишо

ТАЙГЫН ХҮБҮҮНБИ

ДОЛООН һалаата Баргажанай саада тээ Иксадай болон Баргажанай хадануудай бэлшэр дээрэ үзэсхэлэнтэ һайхан Жэргэ гэжэ газарта минии түрөһэн тоонто нютаг оршодог юм. Би энэ газар дайдатаяа хүйнөөрөө холбоотойб. Арбаад наһатай ябахадаа, нютагай эхин классай һургуулида һурахаяа ошоо һэм. Багшанарнишье һайн зон байгаа даа. Тэдэнээ ходоодоо халуунаар дурсан ябагшаб.

Анха түрүүшынхеэ "А" үзэгтэй танилсуулан, үгэ холбуулжа һургаһан аха нүхэдэйм тоодо Чойнжур Эметхенович Чойнжуров, һургуулиин директорээр худэлһэн Сультим Абидуевич Цыбиков, Дамба Пинхузаевич Батуев болон бусадые дурдамаар. Арбан юһэтэйдөө сэрэгэй албанда мордоо нэм. Эрид гурбан жэл шахуу тэндэ ябаад, эхэ нютагаа бусааб. Гэр бүлэ боложо, түбхинэн һуужа эхилээб. Түрэл Уланхаанайнгаа совхозой холын Жэргэдэхи гүүртэ дээрэ наһанайнгаа нүхэр Мариятай сугтаа үхэршэноор олон жэлэй хугасаа соо худэлэгдөө даа.

Гурбан жэлэй саада тээ Уланхаанай совхозой бутаран һалажа, жэжэ таряашанай ажахынуудай бүридхэгдэжэ байха үеэр би хүбүүд, басагадтайгаа хамтаран, түрэлхид - угсаатанай ажахы байгуулха гэжэ шиидээ хүм.

Хүсэлөө бэелүүлжэ шадааб гэхэ байнаб. Манай ажахы Жэргэ болон Булуухаанай 276 шахуу гектар газар дайдада оршоно. Тэрэ тоодо 109 гектар сабшалан, 44-ниинь бэлшээри. Аяар 97 гектар газарыемнай ой модон, 6 гектарые һөөг бургааһан эзэлнэ. 12 гектар газарнай намаг налхи болон уһанда абтанхай. 4 гектартамнай гэр байрануудбариганхай. Нэгэ гектар шахуу газарта харгынууд татагдаа. Таба шахуу жэлэй хугасаа соо арендэ онол аргаар хэрэглэхээ 48 гектар талмай абаа зомди. Тэдэнэймнай 35-ниинь бэлшээри.

Гэр бүлынтнай ажахы хэды хүн зонһоо бүридэнхэй гээшэб гээд асуужа магад ааб даа?! Энэ асуудалда харюусахань тиимэшье хүндэ бэшэ гээд һанагдана.

Манай ажахы эхин шатадаа найман хүнһөө бүридэнхэй байгаа нэн. Тэдэнэй тоодо минии һамган Мария Иннокентьевна, Пётр, Ермил, Степан гэжэ хүбүүдни, Света, Валентина басагадни, Баяр Очиров хүрьгэмни ороно.

Тэрэ үедэ 12 толгой гунжад болон үнеэтэй, 5 моритой бэлэйбди. Мүнөө тэдэнэймнай тоо ургаа юм ааб даа. Гэхэтэй хамта үхэр малаа, адуу моридоо үүсэлжэ, мяхан болгохо ушар гарана. Бэшэ ямар аргаар хоолойгоо тэжээхэ, хубсаһа хунараа худалдажа абаха болонобибди?

Хуушарад гэжэ ябаһан "Т-25" түхэлэй трактортай, тракторна косилкатай, тармууртай зомди. Үшөө тиихэдэ ган гасуур болоо һаань, сабшалан, бэлшээриеэ амидаралта уһаар ундалуулха, "50х80" түхэлэй бүлүүр станцитайбди.

1993 оной январь һарын 1-нэй байдалаар гэжэ тоолоо һаа, баһал тэрэ арендэ аргаар хэрэглэхэ, 111 мянган түхэригэй балансын үнэ сэнтэй амидын шэгнүүрээр 28159 килограмм үхэр мал абаа зомди.

Мүнөө тэжээл бэлэдхэлгын харюусалгата хаһада түгэс ажаллажа байнабди. Хэрэгтэй үбһэ тэжээлээ ооһэдынгоо хүсөөр хуряажа абагшабди. Энэ худэлмэридэмнай аша, зээнэрнай, дүтын түрэлхиднай туһаламжа үзүүлдэг.

Буу зэбсэг, агнуури тухай асуубалтнай, һомо даришье, бусад зэр зэмсэг худалдажа абахань хомор болонхой. Энэ талаар бидэ Хойто зүгэй үсөөн тоото арадуудай угсаатан хадаа гүрэн түрын талаһаа ёнотой туһаламжа хүлеэнэбди.

Энэ удаа Россин Президент Б.Н. Ельциндэ бүхы бүлоороо найдажа, дуугаа үгөө һэм. Тэрэ бидэнэй ажабайдалда зүб сэгнэлтэ үгэжэ, туһалха бээ гээд найдагдана.

ОРОЧЕН БЕРЕЛЬТУЕВ,
Уланхаанай эвенк сомоной харьяата газарай түрэлхид - угсаатанай ажахын толгойлогшо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Орочен Берельтуев Мария Иннокентьевна нүхэртэйгөө.

В. ТОЛСТИХИНАЙ фото.

Дансаран
ДОРЖОГУТАБАЙ

СООДОЙН СЭДЭН СУУТАЙЛ ҺЭН

(Түрэһөөр 150 жэлэйнь ойдо "Баргажанай баглаа" гэжэ циклһээ шүлэг)

Зондо мэдэгдээгүй
Зоригтой,
Эдэ эдигдээгүй
Эрдэмтэй
Соодойн Сэдэн
Зурхайша -
Зуутаад жэлдэ
Суурхагша.

Номой дүримөөр
Нойрсодог,
Хоморой ёһоор
Хооллодог,
Соодойн Сэдэн
Суутайл һэн.
Гайтай мэргэн
Шоотойл һэн.

Угытэйдэ туһалдаг
"Түдэтэй",
Убшалые аргалдаг
Хургэтэй -
Сосдойн Сэдэн
Ухаатайл һэн.
Суутай сэсэн
Сурталтайл һэн.

ХААНАҺААБИБДИ, НЮТАГААРХИДНИ!

Манай аймагай буряадууд хаанаһаа ерэнхэй юм? Хэн нэгэнэй иигэжэ асуугаа һаань, бидэнэй уг гарбалай аха заха зон хадаа Байгал далайн хойто заха болохо Ленэ (Зүлхэ) мүрэнэй эхин шадарай эхирэд-булгад обогһоо таһаран, Баргажан руу зөөжэ ерэһэн юм, - гэзэ харюусадаг.

Зүгөөр багша, мэдээжэ хизаар ороноо шэнжэлэгшэ Гурдарма Эрдыниевич Дамбаев энэ асуудалда иигэжэ харюусаһан байна.

Хурамхаанай гү, али Баргажан голой буряадуудай уг гарбалынь тоолобол: "Абзай, Шоно, Баяндай, һэнгэлдэр, Эмэхэнүүд, Булгад, Галзууд, Сэгээнэд болоно.

Баргажан нютагай мэдээжэ түүхэшэн лама ябаһан Цыжиб Цыренов нютаг нутынгаа түүхэ бэшэхэдээ, галзууд болбол хори угсаатан гэзэ дурдаһан байдаг.

Хоёр зуугаад жэлэй туршада Дээдэ-Зүлхэһөө, удаань Ойхон болон Худариһаа бууһан буряадууд Хурамхаан, Баргажан руу зөөжэ ерэһэн түүхэтэй.

1740 ондо дарга ноён Ондрей (Андрей авторай тэмдэглэл) Шибшеевэй ударидалга доро ерэжэ, Баргажанай Яарагтын Долоон Нарһан шадар байрлаһан гэдэг. Тиихэдэ нютагай эвенкнүүдтэй шангаханшье тэмсэл болоһон байха. Эдэ бүгэдэ тухай уран зохёолшо Николай Дамдинов "Семь сосен Яригты" гэжэ баримтата туужа бэшэжэ, "Бурятия" газетэдэ толилуулжа, олоной дунда мэдээжэ болгоо бэлэй.

Хэр угһаа Баргажанай , Хурамхаанай аймагуудта ажаһуудаг ородууд, буряадууд, эвенк болон еврейнүүд, мүн энэ зуун жэлэй эхеэр иишэ зөөжэ ерэһэн украин болон белорус угсаатанай түлөөлэгшэд эбтэй эетэй ажаһуудаг.

1861 ондо газарай хүдэлхэдэ, далайн тохойн оёорһоо нүүжэ ерэһэн Сагаан талын буряадууд Хурамхаан руу зөөжэ ерээд, мүнөө аймагай түб тосхоной һуури табиһан памтартай.

Эдэ буряадууд оёрын газартай болохын тула хэрээнэ зүүһэн, ород нэрэ, обогуудые абаһан юм гэлсэдэг.

1825 оной декабристнуудай буһалгаанда хабаадалсаһан аха дүү Михаил болон Вильгельм Кюхельбекернүүд тухай баргажан буряадууд хани халуунаар хэлсэдэг. Тиигэншьегүй яахаб?! Талын буряадуудтай танил янзаар уулзаһан, ойн ортониие өөрын нюдөөр хаража, аха дүү мэтээр сэгнэжэ абаһыень агууехэ Александр Пушкин "Хүшөө" гэжэ шүлэг соогоо магтан түүрээгээ бэшэ һэн гү?!

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

Манай хөөрэлдөөн

"ДҮРШЭЛТЭЙ БАГШАНАР ОЛОН ДАА"

Тэзмэндэ манай корресспондент Хурамхаанай аймагуудхоорондын гүрэнэй лицей -интернадай директор Тамара Шагжиевна ХАМАРХАНОВАТАЙ уулзажа, тэндэхи багшанарай ажал хэрэгүүдээр ярилцажа, хэдэн асуудалда харюусахыень гуйһан байна.

- Тамара Шагжиевна, танай лицей-интернадта хэр олон багшанар хүдэлжэ, үхибүүдые мүн номдо һургажа байна гүшэб?

- Багшанарай коллектив бүрэлдэнэ ехэ бэшэ, 46 хүнһөө тогтодоно. Тэдэнэй дундаһаа 30 гаршаа дээдэ һургуулитай, 15 жилынь дүүрэн бэшэ дээдэ, үлдэһэн үрбэниинь - тусхай мэргэжэлтэйшүүл. Багшанарай олонхидуур наһаниинь 35 болоно. Манай багшанарай арбан жилынь 25 жэлһээ үлүү сагай туршада мэргэжэлээрээ хүдэлнэ. Үлдэһэн үрбэн багшамнай 15-20 жилэй хугасаада һургуулида хүдэлһэн хүнүүд. 35 багшамнай мэргэжэлтэй шалгалта гэхэ гү, али аттестаци гаранхай. Тэдэнэй олоноо дээдэ шатын мэргэжэлтэд, нэгэдэхи шатын мэргэжэлтэй арбан долоон хүн, гурин хорин нэгэмнай хоёрдохи категоритой.

- Багшанарай коллектив хэрхэн бии болгодоһоор гэнэй гэшэ гү?

- Мүнөө байһан коллективнай гурбадахи гүрэлсалай жэлые үнэргөө. Урдандаа интернат һургуулида хүдэлдэг 51 багшанарай дундаһаа 28-ниинь манайда үлэнхэй. Шэнэ ёһо гуримаар ажаллана. Долоон хүмнай бусад һургуулинуудта хүдэлхэеэ ошоо. 10 багша наһанайнгаа амаралтада гараа. Үшоо зургааниинь үйлэдбэриин элдэб һалбарида хүдэлнэ. Гэхэтэй хамта 18 хүниие ондоо тээһээ урижа асараабди. Тэдэнэй дунда 13-ниинь аймагай элдэб һургуулинуудһаа, табаниинь республикын ондоо районуудһаа ерээ.

- Багшанартнай мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ талаар тусхай бэлэдхэл гараа юм ааб даа?

- Тиигээ даа. Энэ жэлдэ 9 багша БИПКРО-гой элдэб курсада һураа. Һүүлэй гурбан жэлэй хугасаада 27 багша гэхэ гү, али бүхы багшанарай 55 процентнь бэлэдхэлээ дээшэлүүлээ.

Буряадай багшанарай дээдэ һургуулиин кадрнуудые бэлдэлгын факультативай курсада һураже, хүнэй сэдьхэл шудалалгатай танилсаһан, эрдэм мэдэсээ дээшэлүүлһэн байна.

- Тамара Шагжиевна, лицей-интернат гээшэ юрэнхы эрдэмэй һургуулида ороходоо ондоо эрилтэтэй, тусгаар программаар һуралсалаа эмхидхэн ябуулдаг ааб даа? Энээн тухайнь хэлыт?

- Лицей-интернадта һуралсалай ажал гурбан шата боложо хубаарна. Түрүүшын шатада 1-дэхи, 4-дэхи классууд ороно. Эндэ эхин шатын бүхы предмедүүд шудалагдана. Үндэһэтэнэй мэдэрэл үхибүүдэй оюун сэдьхэлдэ хүгжөөгдэнэ гээшэ. Бэе махабад, хүн бүхэнэй адли тэгшээр соёлой талаар хүгжэлтэ гэхэ мэтэ ороно.

Хоёрдохи шатада 5-9-дэхи классуудай һурагшад ороно. Эндэ үхибүүдэй оюун бэлигэй, мэдэрэлэй хүгжэлтэ аддирхуу болохо ёһотой.

Гурбадахи шатада - 10-дахи, 11-дэхи классуудай һурагшад. Гэхэтэй хамта саашанхи мэргэжэлээ шэлэн абаха талаар алхамуудые хэнэ.

Лицей-интернадта һурагшад математика, хари хэлэн гэхэ мэтые гүнзэгыгөөр шудална. Энэ хүдэлмэри дээдэ һургуулинуудай эрдэмтэдтэй нягта . холбоотойгоор ябуулагдана.

- Танайда үнинэй бэрхэ багшанар олон ааб даа?

- Бэрхэ багшанар бии. Тэдэнэй тоодо "Россин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличник", ород хэлэнэй багша Светлана Баяндуевна Очирова тухай тэмдэглэнгүй гарахын аргагүй. Энэ цүхэрнай 25 жэлэй туршада багшална. Тэрэнэйнгээ 10 жэлдэ һуралсалай талаар директорэй орлогшоор хүдэлнэ.

Тиихэдэ багшанар Т.Е. Миронова, В.В. Тарасова, Т.В. Тугутова, Л.Д. Цынгеева болон бусад онсо һайнаар хүдэлнэ. Түрүү дүй дүршэл эхин классуудта эдэбхитэйгээр хэрэглэдэг.

Математикын багшанар С.Д. Гомбоева, Л.Б. Линхоева, Б.Х. Базаров гэгшэдэй хэшээлнүүд үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэнэ.

Нэгэдэхи категориин бэлэдхэлэй багша С.Д. Гомбоевагай математикын хэшээлнүүд һонирхолтой байдаг. Профессор П.М. Эрдыниевэй дүй дүршэл нэбтэрүүлдэг. Тиимэһээ энэ багшымнай 5-7-дохи классуудай һурагшадай 60 процентһээ бага бэшэнь "4", "5" гэһэн сэгнэлтэнүүдтэйгээр һурадаг.

Ород хэлэнэй багшанар А.Д. Шарапова, Д.Ж. Очирова хэшээлнүүдээ һайн бэлэдхэлтэйгээр үнгэргэдэг, һурагшадтайгаа сугтаа "Литературна альманах" гаргадаг. Тэндэнь үхибүүдэй бэшэһэн шүлэгүүд, рассказууд, зураглалнууд толилогдодог. Иигэжэ һурагшадайнгаа зохёохы бэлэдхэлые, уран бэлигые тодоруулна.

Гадна багшанар Ч.Р. Цыремпилов, Б.М. Гармаева, З.Д. Цыремпилова, С.С. Бадмаева гэгшэд жэнхэни буряад хэлэнэй хэшээлнүүдые үнгэргэнэ. Манай лицейн эхин классуудта ганса буряад хүүгэд һурана бэшэ, мүн ородные, ондоопые яһатанай түлөөлэгшэд бии. Тэдэнэр буряад хэлэ шудална. Өөһэд хоорондоо энэ хэлэн дээрэ зугаалдаг, бэшэдэг болонхой.

Хори буряад хэлэтэй багшанар Т.Б. Батомункуева, Т.Х. Цыбикова гэгшэдэй хэшээлнүүдтэ түрүү онол арга шадабаритайгаар хэрэглэгдэнэ. Тэрээнһээ боложо, һурагшадынь эрхим бэлэдхэлтэй гэжэ тодорно.

Оёдолшодой, уран дархашуулай, хибэс нэхэгшэдэй хүдэлмэри эрхилэн ябуулдаг багшанар Е.Б. Бамбариева, А.С. Цыбиков, М.П. Ангаланова болон бусадай ажал ябуулга тухай дурдангүй гарахын аргагүй.

- Багшанарай дүй дүршэлөө, хүдэлмэреэ һайжаруулха хэрэгтэ үшөө ямар юумэн нүлөөлнэб? Энээн тухай хөөрыт.

- Манайда "Алтан туяа" гэжэ ансамбль эмхидхэгдэнхэй. Хатар наада гүйсэдхэдэг багшанар Е.Б. болон Б.Ц. Жамсоевтон хүтэлбэрилдэг. Тус ансамбльнай "Наранай туяа" гэжэ республиканска конкурсын лауреат болонхой.

Даам наадалгаар манай һурагшад баһал амжалтатай. Республика дотор болоһон мүрысөөнүүдтэ хабаадалсан, тэндэ шалгаранхай.

Манай лицей-интернадай шабинар аймагай олимпиадануудта хабаадалсажа, нёдондо жэлдэ гурбадахи, харин энэ жэлдэ хоёрдохи һуурида гараа юм.

Энэ мэтээр хөөрэлдөөгөө дүүргэл даа. "Буряад үнэндөө" лицей-һургуулинуудай ажабайдал тухай бэшэжэ байгыт.

- Тамара Шагжиевна, хөөрэлдөөндэ хабаадалсаһандатнай һайн даа гээд, һуралсалайнгаа шэнэ жэлдэ түгэс бэлэдхэлтэй хүрэжэ ерэхэ байһандатнай этигэн найданабди.

(Хөөрэлдөө эмхидхэгшэ журналист Г. БАДМАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: лицей-интернадай директор Т.Ш. Хамарханова.

В. ТОЛСТИХИНАЙ фото.

Нангин дурасхаал

МАРТАХА-ГҮЙЛДИ

1418 үдэр, hүнинүүдэй хугасаа соо үргэлжэлhэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн манай үргэн уужам ороной хүдөө hууринуудай хэды олон эрхимэй эрхим хүсэн дундаа ябаhан хэды олон хүбүүдыемнай бусалтагүйгөөр абаашаа гээшэб?!

Манай hахалиин сомоной Шаманка, Дээдэ-Шаманка, Туурай, Шутагуур, hахали, Улаан-Пахарь тосхонуудай зон үнгэрhэн дайнда хабаадалсаа. Эрлиг дайсанhаа түрэл дайдаяа, эрхэ сүлөөгөө, амгалан тайбан байдалаа хамгаалхаяа 168 хүн мордоо бэлэй.

Тэдэнэй тоодо hахали тосхоной аха дүү Иван, Николай болон Михаил Молчановууд бии hэн. Эдэ гурбуулан дайсанаа даража, тоонто нютагаа бусаха хуби заяагүй байшоо.

Аха Иваниинь Украинын Червана Моа тосхоной захада, Николай гэгшэнь Смоленщинын Дубно hууринай дэргэдэ баатарай үхэлөөр унаа. Зүгөөр Михаил хаана унаа юм, мэдэгдэдэггүй.

Манай Шаманка тосхоной Тэхэ Мункуевай бүлын баабайтаяа суггаа Павел, Георгий гэжэ хүбүүдынь дайнда түрүүшүүлэй зэргэдэ мордоо.

1921 ондо түрэhэн Павел Мункуев танкист ябаа. 1943 ондо Сталинградhаа баруун тээшээ гараад ябатараа, хүндөөр шархатаад, hүүлээрнь наhа бараа. Ахаhаа дүрбэн наhаар дүү Георгий гээшэнь байлдаанай дундуур баатарай үхэлөөр унаа. Тэрэ ахамад лейтенант ябаhан юм. Зүгөөр эдэ хоёрой эсэгэ хүбүүдhээ нэгэ жэл урда тээ Великие Луки шадар болоhон хатуу шанга байлдаан соогуур халуун шуhаяа адхан, дахинаа бодохогүйгөөр унаал даа.

Тэрэнэй хүүр Великие Луки хотын дэргэдэхи хамтын булашада табяатай байгаа hэн. Мрамор шулуун самбар дээрэ "Мункуев Тэхэ - 1897 ондо түрэhэн" гэжэ бэшээтэй байхыень дайнай ветерануудай делегациин бүридэлдэ орожо, тиишэ ошоhон нютагаймнай хүбүүн Василий Петелин дуулгаа бэлэй. Тэрээнhээ урда тээ Тэхэ Мункуев hураггүйгөөр үгы юм гээд хэлсэдэг байгаабди. Теэд яажа hураггүй, үгы болохоб даа.

Үнгэрhэн дайнай үедэ манай hахалиин сельскэ Соведэй харьяата hууринуудhаа дүн хамтадаа аяар 70 хүн баатарай үхэлөөр наhа бараа.

Харин бидэ, нютагаархидынь дархан солоёо нэрлүүлэн, тоонто дайдаяа бусажа ерээгүй сэрэгшэдтээ зорюулан, хүшоо бодхоонхойбди. Хүшөөгэй самбар дээрэнь тэдэнэй нэрэ обогууд аржыса бэшээтэй байдаг.

Мүнөө энэ дэлхэй дээрэ ажаhуугшад дэлхэйн хоёрдохи дайнда хабаадалсан унаhан хүбүүдээ мартахагүйл даа.

П. ТОЛСТИХИН,
ажалай ветеран.

Түрэл нютагтаа түрүү зэргэтэй

ЗОНОЙ ТҮЛӨӨ ОРОЛДОН

- Жаран зургаан ондо Эрхүүгэй мединститут дүүргэжэ, түрэл республикаяа ерэхэдэм, Элүүрые хамгаалгын министерство намда Баунтын аймагай санэпидстанциин ахамад врачаар хүдэлхыем эльгээгээ hэн. Тэрэ гэhээр бага бэшэ саг үнгэрэн ошоо. Мүнөө hанахадаа hаяхан шэнгеэр үзэгдэхэ юм, - гэжэ Сигизмунд Цыремпилович Будаев бууралтаhан толгойгоо эльбэн, нюдөөрөө энеэбхилэн, шог ёгтотойгоор хөөрэнэ.

Тайгын гүнзэгыдэ оршоhон холын Баунтын аймагта ахамад врачаар хүдэлхэеэ ерэhэн, хори гаран наhатай Сигизмунд Будаев түрүүшын үдэрhөө ехэл эдэбхи үүсхэлтэйгээр, унтаха нойроо мартан, хүдэлхэ хабатай байhанаа харуулаа юм.

Аймагай түб Багдарин тосхондо санитарно-эпидемиологическа станциин шэнэ байшан бодхоолгодо бодотоор хандажа, түргэн саг соо ашаглалгада оруулжа, залуу ахамад врач үүсхэлшэ байhанаа харуулаа. hүүлээрнь удаа дараалан эдеэ хоолой болон паразитологическа лабораториннуудые шэнэ оньhон түхеэрэлгэтэйгээр толлуулба.

- Ариг сэбэрые сахижа ябаха албанай аймагай ахамад врач С. Ц. Будаев тайгын дундуур гараhан харгын хэды хүндэ хүшэршье hаань, автомашинааршье, агаарай онгосооршье хүбшын гүнзэгыдэ оршоhон Джилиндын, Рассошино, Карафтит, Вакаваринск гэhэн алташадай, ангуушадай, оро үсхэбэрилэгшэдэй тосхонуудта хүрэн ерэжэ, тэндэхи хүн зоной байра байдалаар, ажаhуудалаар hонирходог, тэндэ дайралдаhан дутагдалнуудые усадхалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсаhан, этигэл найдалаар зүбшэл заабари үгэдэг hэн, - гэжэ Баунтын аймагай олон тосхонуудай хүн зоной хани халуунаар хэлэжэ байхыень шагнаа хүм.

Табан жэлhээ үлүү сагай хугасаа соо Баунтын аймагта хүдэлөөд байхадань, С. Ц. Будаевай түрэл нютагта Баргажанай аймагhаа таhаран, Хурамхаанай аймаг эмхидхэгдэн бии болобо ха.

Тиихэдэл Сигизмунд Будаев дээдын тушаалта дарганартаа хандан, тоонто нютагаа ошохо дуратай байhанаа мэдүүлээ бэлэй. Дүршэлтэй боложо, бэеэ муу бэшээр харуулhан врач С. Ц. Будаевай гуйлташье дүүргэгдэжэ, тиин тэрэ түрэл Хурамхаандаа бусаба.

Шэнэ газарта хэхэ хүдэлмэри ехэ байгаа ааб даа. Хамагай түрүүндэ санэпидстанциин байшантай болобо. Удаань автомашинануудаа байлгаха гаражнуудые барюулба. Шэнэ юумэ эмхидхэхэдэ, тиимэшье бэлэн бэшэ байдаг. Гаражнуудай hүүлээр үйлэдбэриин бусад байранууд бодхоогдоо. Тиихэтэй хамта хүдэлхэеэ ерэhэн эмшэдтээ, мэргэжэлтэдтээ хүн бүхэндэнь гэр байра оложо үгөө.

1985 ондо аймагай түбэй больницада ажахы эмхидхэн ябуулха талаар директор хэрэгтэй болобо. Баhал тиихэдэ энэ түшаалда ямар хүниие абалтайб гэhэн асуудал гарагдаа.

- Нүхэр Будаевнай таарахал ха, - гэжэ врачнууд хамтынгаа суглаан дээрэ хэлсээд, Сигизмунд Цыремпиловичые энэ тушаалда hунгаа юм.

Тэрэ үедэ энэ тэрэ барилга хэхэдэ, гүрэнэй талаhаа мүнгэн табигдаашье hаа, барилгын материалнууд, он[illegible] түхеэрэлгэнүүд хомор[illegible] зарим ушарта [illegible] олдохошьегүй даа.

Имагтал С. Ц. Буда[illegible] хабаадалгатайгаар [illegible] Хурамхаан тосхондо б[illegible] hүнэй кухни ашагла[illegible] оруулагдаа. Зааханшье [illegible] байшан байра оложо, [illegible] оньhон түхеэрэлгэнүүдые [illegible] Үдэhөө, элдэб газарну[illegible] суглуулан асаржа, тэ[illegible] хабсарган холбоод, тос[illegible] нарай нялха хүүгэдтэ хэр[illegible] hү буйлуулан гаргажа [illegible] юм. Хартаабха болон элдэб[illegible] хадагалха дулаан байра [illegible] үеэр баригдаhан.

Больницын байран[illegible] дулаа оруулха котельнэн[illegible] "Братск" түхэлэй пеэш[illegible] тодхогдоhон гэд тэмдэг[illegible]

hүүлэй хэдэн жэлэй тур[illegible] С. Ц. Будаев юрын ариг [illegible] сахиха уялгатай вра[illegible] хүдэлөө. Аймагай түб Хура[illegible] тосхоной хүн зониие [illegible] уhаар хангалгын асуудал [illegible] С. Ц. Буда[illegible] хабаадалгатайгаар [illegible] шиидхэгдэнэ гэхэдэ алдуу[illegible]

Мүнөө наhатай бол[illegible] амаралтада гарабашье, [illegible] бүхэндэ хуушанайхан[illegible] больница, санэпидстанци[illegible] гэшхэлэн ошодог энэ [illegible] ходо уулзадагбди.

Д. ШОН[illegible]

"ХУРАМХААН ХЭЛЭНЭ..."

- Хурамхаан хэлэжэ байна.

- Амар сайн, хүндэтэ радио шагнагшад!

- Аялди гиркил! Долчатчерил радиова!

- Добрый вечер, уважаемые радиослушатели!

Буряад Республикын Гүрэнэй телерадиокомитетиин Хурамхаандахи радиоредакци дамжуулганууда иимэ үгэнүүдээр эхилдэг.

Радиогоор долоон хоногто гурбан удаа нютагай радиогоор ород, буряад, эвенк хэлэн дээрэ аймагай hонинууд дамжуулагдадаг. Тус радиоредакци хадаа 1991 оной эхиндэ эмхидхэгдэн байгуулагдаа бэлэй.

Редакциин түрүүшын дамжуулганууды бэлэдхэлгэдэ сагhаа урид наhа барахан бэлигтэй журналист Валерий Давыдов, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Зарьян Тэлин гэгшэд хабаадалсаа hэн.

Ахамад редакторааринь партийна болон совет эмхинүүдтэ олон жэлэй хугасаа соо хүдэлhэн Александр Цыденов табигдаа бэлэй.

Зүгөөр эвенк хэлэн дээрэ дамжуулганууды эмхидхэхэ мэргэжэлтэниие шэлэн олохонь бэрхэтэйхэн лэ байгаа hэн. Хэды тиигээшье hаань, Дэрээнэй дунда hургуулиин эвенк арадай национальна түбэй эдэбхитэй ажал ябуулагша, багша Валентина Богдановна Вачелановае радио-дамжуулга эмхидхэн ябуулхыень Хурамхаан асараа hэн.

Валентина Богдановна багшынгаа хүдэлмэри орхингүйгөөр радио-дамжуулганууды яhала шадабаритайгаар эмхидхэжэ захалаа.

Энэ нүхэрний балшар бага наhанhаа буряадуудай дунда хүн болоhон хадаа ородшье, буряадшье, эвенкшье хэлэн дээрэ дамжуулганууда адли тэгшээр ябуулжа шадаха шадабаритай хүн гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Валентина Вачеланова Санкт-Петербург хотын Герценэй нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ hургуули дүүргэhэн юм. Тэрэ гэhээрнь эрид арбан табан жэл үнгэрбэ.

Дээдэ hургуули дүүргэжэ ерэhээр тоонто нютагтаа, түрэл hургуулидаа эхин класchаа эхилэн, эвенк угсаатанай үхибүүдтэ түрэл хэлээ заана.

Радиоредактор Валентина Богдановна олон тоото hонирхолто дамжуулганууды үнгэргоо. Сагhаа урид наhа барахан поэт Владимир Лоргоктоев тухай hонирхолтой дамжуулга тэдэнэйнь тоодо ороно.

Тиихэдэ Жэргэ нютагта ажаhуудаг Орочен Берельтуев, hамаахандахи Цыден Степаной гэгшэд уг гарбал тухайгаа, Баргажанай хамнигадай яажа агнуури эрхилдэг, адууhа мал үсхэбэрилдэг, хүршэ hууhан буряад зонтоёо ямар холбоо барисаатай байhан тухай анхарал татамаар ехэ зохид дамжуулганууды бэлдээ hэн.

Дэрээнэй, Уланхаанай дунда hургуулинуудай багшанар[illegible] эвенк хэлэн дээрэ өөhдө[illegible] ажал хүдэлмэри [illegible] аймагайнгаа хүн зоной [illegible] шэхэнэй шэмэг [illegible] дамжуулhан байха юм.

Үсөөн тоото хойто[illegible] арадуудай аймагай [illegible] түрүүлэгшэ Анна Дель[illegible] республикын ассоци[illegible] президент Пётр Степанов [illegible] баhал Валентина Вачелан[illegible] бэлэдхэhэн дамжуулга[illegible] хабаадалсаhан гэзд тэмдэг[illegible]

Тиихэдэ нютагай эве[illegible] гэхэ гү, али хамнигад[illegible] hонирхолтой материал[illegible] ахамад редактор Але[illegible] Цыденовшье олоор б[illegible] олоной hонорто табяа[illegible] баhал hайшаалтай.

Нютагай радиогоор [illegible] хоногто гурба дахин [illegible] hонинууд эвенк, буряа[illegible] хэлэн дээрэ зэдэлжэ. [illegible] хүн зоной анхарал [illegible] болонхой.

Тиихэдэ радиогоор [illegible] буряад арадуудай [illegible] шагнагшадай [illegible] дамжуулагдана.

Аймагай радиог[illegible] оорынгоо гол уялгые б[illegible] бэелүүлэн, эвенк угсаа[illegible] үнэмшэмэ дамжуулга[illegible] эмхидхэжэ байг лэ.

hаяын үдэрнүүдтэ Ула[illegible] үнгэргэгдэhэн респ[illegible] Арадай Хуралай [illegible] заседаниhаа [illegible] материалнууд дамжуу[illegible] хурамхаанаархидые [illegible] hонирхуулаа.

А. Д[illegible]

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ва[illegible] Богдановна Вачелано[illegible]

АРАДАЙ АЛДАР СОЛОТОЙ

БУРЯАД ороноо, Хурамхаан, Баргажан нютагуудаа суурхуулhан, эдэ зурагууд дээрэхи алдар солото артистнуудай нэрэнуудые дуулаагүй зон үсеөн ёhотой. Россин арадай артист Бадма Мелентьевич Балдаков хадаа баас бүдүүн хоолойтой суута артистнуудай нэгэн байгаа. Дууша бэлигhээ гадна, хүгжэм дуу, романс зохёохо талаантай, онсо шадабаритай байhан шуу. Илангаяа "Инагтаа" ("Урихан гараараа хүзүүдээд...") гэhэн романснь олондо мэдээжэ болонхой.

Чимита Шанюшкина... "Буряадай гургалдай" гэлсүүлдэг байhан бэлигтэй артистка бүхы наhаяа түрэл "Байгал" ансамбльдаа зорюулаа. Россин арадай артисткын солотой Хурамхаан нютагай дуушанай хонгёо хоолой холуур зэдэлээ. hаяхан Чимита Григорьевна республикын Гүрэнэй шанда хүртэбэ.

Россин арадай артист Михаил Елбоновой наадаhан рольнууд, дуулаhан дуунууд республикымнай болон бусад хотонуудай, хүдөө нютагуудай хүн зониие баясуулдаг юм.

hайхан хоолойтой, үгhаа бэлигтэй энэ артист түрэл нютагаа хододоо магтан суурхуулдаг, дууладаг hайхан заншалтай.

Б. ДОРЖИЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Россин арадай артистнууд Б. М. Балдаков, Ч. Г. Шанюшкина, М. Г. Елбонов.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ,
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Литературна нэгэдэл тухай

БЭЛИҐ ТАЛААМНАЙ АРЬБАЖАГ ЛЭ!

1971 оной зунай август hарын эхеэр "Баргузинская правда" газетэдэ хүдэлжэ байhан журналист Василий Гармаев бидэ хоёр шэнээр эмхидхэгдэн байгуулагдажа байhан "Огни Курумкана" газетэдэ хүдэлхэеэ ерээ hэмди.

Тэрэ гэhээр аяар гушаад жэл үнгэрөө. Сагай түргэн гүйдэлтэйнь ямар гайхалтай гээшэб?! Тэрэ үедэ партиин райкомой пропаганда болон агитациин таhагые даагша, үнинэй журналист Сыжиб Абидуевич Цыбиков редакторааринай хүдэлхэ болобо.

Аймагай түб hууринай Ленинэй үйлсэдэхи нэгэ гэр бидэндэ үгтэбэ. Тэрээн соо урдань нютагай редакци байhан юм. 1959 ондо энэ байшан соо Сыжиб Абидуевичтай уулзажа, анха түрүүшынхеэ дүтөөр танилсажа, газетын хүдэлмэриин түрүүшын алхамуудые хэжэ эхилээ хүм.

Түрүүшын үдэрhөө шэнэ редакцида хүдэлхэ гурбан яажа ажалаа эхилхэ, ямар хүнүүдые хаанаhаа шэлэжэ олохо, урижа асарха тухай асуудалнууд гараба. Энэ хүдэлмэри намда даалгагдан үгтөө hэн. Юуб гэхэдэ, минии олохон танилнууд элдэб редакцинуудта хүдэлжэ байгаа. Тэдэнэй дундаhаа дүтэ танил залуушуулые уриха гэжэ хэлсэбэбди.

Баргажанhа фотокорреспондентээр Иван Кузнецов ерэбэ. Удаань Галина Шанюшкина Анатолий Тихоновец нүхэртэйгөө ерээ hэн.

Байраяа бэлэн болгоод, досоонь телефонуудые тодхобобди. Улаан-Удэ хотоhоо стол, стулнуудые, номой шкафуудые дутамаг бэшээр асарбабди. Тиигэhээр байтарнай, сентябрь хүрэжэ ерэбэ. hургуулинуудай хүдэлмэри эхилбэ.

Бидэ, журналистнар, типографиингаа үшөө хүсэд бэлэн бэшэ байhан тула газетээ барлан гаргаашьегүй haa, шүлэгүүд болон рассказуудые бэшэдэг залуушуулые суглуулжа хоорэлдэхэ, тэдэнтэй hанал бодолоороо хубаалдаха, бэшэhэн юумэнүүдтэйнь танилсаха, тэдэниие барагзэргэhаань, газетэдэ толилхобди гэжэ найдуулха гэжэ шиидэбэбди.

Энэшье хүсэлнай бэелүүлэгдэжэ, редакциин дэргэдэ эхилэн бэшэгшэдэй нэгэдэл байгуулагдаа бэлэй. Хамтадаа сугларжа, нүхэр яжыи түрүүшын хоорэлдоондэ Аллада хүдэлжэ байhан Геннадий Ринчино, багшанарай дээдэ hургуули дүүргээд, Майск тосхоной hургуулида багшалха болohон Владимир Анищенко, аймагай соёлой таhагай хүдэлмэрилэгшэ Карл Бубеев, Уланхаан hууринда ажаhуудаг мэдээжэ поэт Владимир Лоргоктоев, шүлэг бэшээд туршадаг hургуулиин шабинар хабаадалсаа hэн.

Геннадий Ринчино, Владимир Анищенко, Карл Бубеев гэгшэдэй шүлэгүүд уншагдаа, шүүмжэлэгдээ hэн ааб даа. Үхибүүдтэ зорюулагдаhан хэдэн рассказуудые бишье табяа hэм.

Иигэжэ мүнөө байhан "Огни Курумкана" газетын дэргэдэхи "Боолон-Түмэр" гэжэ нэгэдэл байгуулагдаа ха юм. Саг жэлэй ошохо тума энэ нэгэдэл ургаа. Гэшүүдэйнь номууд хэблэгдэжэ захалаа: поэт Владимир Анищенко "Качели" гэжэ ном гаргаа, Геннадий Ринчино "Сэлмэг гуниг" гэhэн шүлэгүүдэй суглуулбари бэлдээ.

Энэ үеэр "Хурамхаанай галнууд" газетэдэ хүдэлхэеэ ерэhэн Дулгар Доржиевагай шүлэгүүд зэдэлжэ захалаа. Удаань тустаар поэт боложо барлагдаа.

Сыжиб Цыбиковэй hүүлээр редакторааринай журналист Михаил Батоин "Мүшэдэй тохёолгон" гэжэ туужа болон рассказуудайнгаа ном гаргуулаа.

Поэтесса Дулгар Доржиева, прозаик Михаил Батоин гэгшэднай Буряад орон дотороо мэдээжэ уран зохёолшод болонхой.

Поэдүүд Геннадий Ринчино, Владимир Анищенко, багша Дамба Хобраков гэгшэд шүлэгүүдэйнгээ шэнэ номуудые хэблэлдэ бэлдээд байна.

Энэ удаа Дамба Хобраковой хэдэн шүлэгүүдые уншагшадайнгаа анхаралда табихамнай.

Г. БАДМАЕВ,
"Боолон-Түмэр" гэжэ нэгэдэлые хүтэлбэрилэгшэ.

Дамба ХОБРАКОВ

ЕРЭНЭ ААБЗА

Удхатай түгэс наhандаа
Үйдхартайб гэжэ бү хэлыт
даа, -
Бордоhотой шуургата
дэлхэйдээ
Байрынь хүрэжэ ерэнэ
аабза.
Золтой залуухан наhандаа
Зоболонтойб гэжэ бү хэлыт
даа, -
Жабартай хүлгөөтэ
дэлхэйдээ
Жаргалынь халижа ерэнэ
аабза.

Галтай соргой наhандаа
Гасалантайб гэжэ бү хэлыт
даа, -
Дуута хүгжэмтэ дэлхэйдээ
Дураниинь мандажа ерэнэ
аабза.
Нэгэл үгтэхэ наhандаа
Нүгэлтэйб гэжэл бү хэлыт
даа, -
Бурхата юртэмсэ дэлхэйдээ
Буянгынь буужал ерэнэ
аабза.

1996 он, январь.

ДҮҮhЭН

Дүүhэн, дүүhэн -
Дүрбэн тээгээ дүлитэй.
Дүүхэн, дүүхэн -
Дүлитэ зүрхым эзэлэнхэй
Дүүhэн, дүүhэн -
Найман тээгээ наратай.

Дүүхэн, дүүхэн -
Дүүhэн абаашам шамай.
Дүүhэн, дүүhэн -
Дүрбэн тээгээ дүлитэй.
Дүүhэн, дүүhэн -
Найман тээгээ наратай.

АЛТАН ГУЛАМТА

(Дуун)

Хүмоо, Булаг, Шара—Талын
Хүдоо эхин hургуулиин
Түрүүшын алхам хэгдэжэ,
Түүхэтэ зам эхилээ.
Арадай гэгээрэлэй
Алтан гуламта —
Аюрзан Будаинай
нэрэмжэтэ
Аргатын дунда hургуули
Хорёод оной эхиндэ
Холбоо шэнэ hургуулиин
Асари үндэр hаруул байшан
Аргатадамнай анхан
толлогдоо.
Арадай гэгээрэлэй
Алтан гуламта —
Аюрзан Будаинай
нэрэмжэтэ
Аргатын дунда hургуули

Эрдэм бэлигтэй багшанар
Энэрхы сагаан сэдьхэлhээ
Аршаандал мүнхэ эрдэмээ
Арад зондоо бэлэглээ.
Арадай гэгээрэлэй
Алтан гуламта —
Аюрзан Будаинай
нэрэмжэтэ
Аргатын дунда hургуули
Нанчин манай hургуули
Наран эрдэнеэр мандажа,
Мүнхэ зулаар бадарыш даа,
Мүшэтэ замдамни
гэрэлтэжэ!
Арадай гэгээрэлэй
Алтан гуламта —
Аюрзан Будаинай
нэрэмжэтэ
Аргатын дунда hургуули.

ДУУША ЖЭРГЭМЭЛНҮҮДНИ

Амилхаяашье айнги зоксоноб
Лажам талынгаа дунда.
Хаанашье борохон жэргэмэл
Хангюурдашаба дуугаа
элихэнээр.
Үүрэй hүлэмхи тэнгэри оодэ
Үшөө нэгэ жэргэмэл
дэгдэшэбэ.
Дууша инаг тэдэ хоёр
Дуэт болон хүгжэмдэшэбэ.
Жэргэмэлнүүдэй ирагуу
жэргээн
Жэгдэ тэгшээр эхилшэбэ.

Жэгтэй хүхюу оркестрэй
Шэдитэ хүгжэмэй
зэдэлhэндэл.
Үүрэй солбоной гэрэл
Үнгын толоор наадана.
Үглоонэй улаан нарые
Үргэн талада үгтанаб.
Иимэ hайхан үглөөе
Үнинэй би үзоогүйб.
hайханаар сэдьхэлни
hэргэшэбэ,
hайн даа, дууша
жэргэмэлнүүдни!

БАЙГААЛЯАР ТАБИГДАҺАН ЗАНДАН

Гурбан жэлэй саада тээ аймагай харьяата Баргажан голой эхин шадарай Хойто-Байгалай болон Баунтын аймагуудтай хиллэһэн газарта гүрэнэй Жэргын заповедник эмхидхэгдэн байгуулагдаа юм. Тэрэ хадаа байгаалиин үзэсхэлэнтэ гоё газар дайдые, ажамидаржа ябаһан ан гүрөөл, арьяатадые, шубуу шонхорые хамгаалха, эхэ байгаалииень, үшөө хизаарыень хуушанайнь түхэлөөр үлөөхэ хэрэгтэ хамаг анхаралаа хандуулна.

Заповеднигэй газар дээрэ ой модыень отолдогшьегүй, эндэ жэмэсшье, домто ургамал ногоошье суглуулан түүдэггүй, ан гүрөөл үргөөн буудадаггүй юм.

Байгал далайда шудхадаг Баргажан голой дээдэ урасхал шадарай байгаалиин хүнэй хүлөөр гэшхэгдэн түйбэгдөөгүй шахуу байһан энэ хизаар дайдые бурханай табиһан зандань үлөөхэ, аша гушанартаа, үри хүүгэдтээ үеһөө үедэ дамжуулан хүргэхэ гээшэ заповеднигэй гол зорилго болоно.

Манай Жэргын заповедник хадаа эзэлжэ байдаг талмайгаараа Баргажанай ба Байгалайхидта орходоо бага. Заповеднигэй бүхы хилын утань 267, 5 километр болоно. Тэрэнэй эгээл үндэр газарынь далайн нюрууһаа 2250 мерттэ оршодог. Заповеднигэй эгээн дундань 218 метр үндэртэй Моил гэжэ хада бии. Гэхэтэй хамта тэрэнэй эгээл набтар газарынь Жэргэ горхоной адагта юм.

Жэргын заповеднигэй харьяата дайдын эгээл ехэ нуурнуудынь Амут, Малаан-Зүрхэн, Боолон-Түмэр гэгшэдые нэн түрүүлэн нэрлэлтэй.

Эндэ эртэ урдын сагһаа хатуу шанга тахилгатай газарнууд бии байһан гээшэ ааб даа. Тэдэнэйнь тоодо далайн нюрууһаа 1234 метр үндэртэ оршодог Боолон-Түмэр, Һэюу шадарай газарнууд юм. Эдэнь хадаа түүхын удха шанартай гээд хэлсэдэг.

Гол горходойнь, хада уулануудайнь ташалангаар нарһан, шэнэһэн, ногоон шэлбэр, хуша гэхэ мэтын модод ургадаг. Заповеднигэй хизаар дайдын, ой тайгын гүнзэгыдэ булган, хэрмэн, баабгай, шоно, хандагай, буга, хойто зүгэй оронууд, элдэб зүйлэй шубуу шонхор олоороо амидаран хүгжэнэ. Тэдэнэй зариманиинь республикын болон ороной Улаан дэбтэр соо оруулагданхай. Мүн тиихэдэ хоморой хомор ургамал ногоон, һөөг бургаанадшье бии.

Манай аймагай Жэргын заповеднигэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэдтэй суггаа Буряадай гүрэнэй университедэй зоологи болон экологиин кафедрын, мүн тиихэдэ Америкын Вирджини, Калифорни штадуудһаа, холын Чехословакиһаа ерэһэн эрдэмтэд шэнжэлэлгын хүдэлмэри ябуулһан байха юм.

Жэргын заповеднигэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Н.Г. Елаева Россин Эрдэмэй академиин Лимнологическа институдай эрдэмтэн, Америкын эрдэмтэн Майкл Барц гэгшэдтэй хамта шэнжэлэлгын хүдэлмэри эмхидхэн ябуулжа байха үедөө хөөрэлдөө хэһэн байна. "Тэрэнь аймагай "Огни Курумкана" газетэдэ толилогдоо һэн.

- Эндэхи агаарыньшье, уһаниньшье тунгалаг сэбэр. Эдэ горходой уһанһаа амталжа, ундаяа харяагааб. Мүнөө үедэ иимэшүү сэбэр уһатай, тунгалаг агаартай газарнууд юртэмсэ дээрэмнай хомор болонхой, - гэжэ Майкл Барц хэлэһэн байдаг.

Манай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд Майск, Алла, Уланхаанай һургуулинуудай һурагшадтай, мүн тэндэхи хүн зонтой нягта холбоотойгоор хүдэлдэг. Ургажа ябаа үетэндэ заповеднигэй газар дээрэ ябаһан ан, арьяатад, шубуу шонхор, ургамал ногоон тухай хөөрэжэ, танилсуулжа үгэдэг.

"Эхэ байгаалияа яажа хамгаалха байһан тушаа ойлгуулдаг,"- гэжэ заповеднигэй директор Ц.З. Доржиев хөөрэнэ.

Иигэжэ нютагаймнай эгээл хойто захадань Хойто-Муя болон Икадай, Баргажанай хада уулануудай бэлшэр дээрэ оршодог Жэргын заповедник хадаа гүрэн түрымнай ашаар эхэ байгаалярааа табигдаһан янзаараа үлөөгдэхэнь болтогой!

Жэргын заповеднигэй хүдэлмэрилэгшэд манай газетэтэй яһала нягта холбоотойгоор хүдэлдэг, эрдэмтэ мэргэжэлтэдынь хирэ-хирэ болоод лэ байгаали хамгаалха талаар һонинуудаа дуулгажа, уншагшадаймнай һонорто табижа байдаг юм.

Ц. ТОГОНОВ,
"Огни Курумкана" газетын редактор.

Фоторепортаж

ЭДЭБХИТЭЙ, БЭЛИГТЭЙ

АЙМАГАЙ соёлой хэрэгүүд тухай "Буряад үнэн" газетэ яһала бэшэгдэн байна гээшэ ааб даа.

Аймагай түб Хурамхаан тосхоной "Водник" гэһэн хүдөөгэй соёлой байшангай дэргэдэ "Мүргэн" гэжэ арадай аман үгын бүлэг байгуулагданхай юм.

Энэ бүлэгые эмхидхэхэ хэрэгтэ тус соёлой гуламтын директор Дарижаб Бадараевна Будаевагай оруулһан хубитта ехэ гээд тэмдэглэлтэй.

Арадай аман үгын бүлэгэй бүридэлдэ нютагай хүгжэмэй һургуулиин багшанар, дуушад Алла Раднаева, Надежда Гармаева, захиргаанай дэргэдэхи соёлой таһагай хүдэлмэрилэгшэ Ханда Очирова, наһатай боложо, амаралтада гараһан багшанар Мария Жалсановна Мохоева, Людмила Сыбженовна Очирова, мүн буряад хэлэ бэшэгэй багша Чермин Очирович Цыремпилов болон бусад тухай магтан дурдамаар.

Бүлэгэй хүдэлмэридэ нютагай дунда болон лицей-интернадай һурагшад баһал хабаадалсажа, түрэл арадайнгаа түүхэ домогоор, ёһо заншалнуудаар, арадай хатар наада, аман үгын баялигаар һонирходог байха юм.

Энэ коллективэй гэшүүн, һургуулиин шабы Жаргалма Будаева урăн һайханай бүлгэмэй хүдэлмэридэ тон эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Нютагаархидайнгаа урда хатар наада харуулжа, магтаалданье хүртэһэн гэжэ хэлэлтэй.

Жаргалма Будаева хадаа энэ жэлэй "Дангина" гэһэн конкурсдо хабаадалсаад, аймаг дотороо шалгаржа, түрүү һуурида хүртоо.

Энэ удаа республикын Сурхарбаанай найр наадада хабаадажа, бэлиг шадабаряа харуулхадаа, олоной һанаа сэдьхэл баясуулба.

Гадна дуушад Алла Раднаева, Надежда Гармаева гэгшэд Баргажан нютагайнгаа арадай дуунуудые гүйсэдхэжэ, хүн зонние хужарлуулаа.

Бүлэгэй дуушад аймаг хоорондын лицей-интернадай багша Баяр Балданов, Энхэ Чимитцыренов гэгшэд арадай дуунуудые гоё һайханаар гүйсэдхэжэ, Сурхарбаанда ерэгшэдэй анхарал татаа.

Энэ зунай Сурхарбаанай найр наадада манай аймагай "Мүргэн" гэжэ арадай аман үгын бүлэгэй гэшүүд түгэ бэлэдхэлтэй концерт харуулжа, түгэсхэлэй дүнгүүдые согсолоо таргахадань, түрүү һуури эзэлбэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото-текс

ЗУРАГУУД ДООРЭ: бүлэгэй гэшүүдэй гүйсэдхэжэ байна; хатар; залуу хатарш Жаргалма Будаева; дуушад Чермин Цыремпилов.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ЖИГЖИТОВ Б-М.Ж. (харюусалгата секретарь), ГАРМАЕВ Р.Б. (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), СУНДАРОНД. Д. (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: ДАШЕЕВА Г.Х., ДОНДОГОЙ Ц.Ц., ОЧИРОВ С. Д., САМБЯЛОВА Т. В., ШИНТАЕВ В.И. (хэблэлэй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй, 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 3772. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэһэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэдэ абтанхай. Заказ № 7814.

Редакциин телефонуу: редакторай - 2-50-96, приёмный - 2-54-51, редакторай орлогшын- 2-68-08, харюусалгата секретарийн - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, таһагуудые политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-43, олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнуудэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнуудаа: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

" Бурятия" хэблэлэй телефонуу: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.